Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ३८५ / घ

Title मेघदूत टीका "कथंभूतौ"

Author

Extent ५२ पत्र Age सं. १५१०

Subject काव्य

मेघदूतटीका कथंभूती

२८५

५२ पत्राणि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

किं विशिष्टः। सः। अबला विप्रयुक्तः॥ अबलाविप्रयुक्तो वियोगिनः॥ पुनः किं विशिष्टः
कामी। कः। कनकवलयभ्रंशरिक्तप्रकोष्ठः॥ कनकस्य सुवर्णस्य वलयानि कङ्कणानि तस्य क-
नकवलयानि। कनकवलयानां भ्रंशः। तस्मात्। अतिरिक्तो अग्रतोऽग्रपुरस्तोऽग्रकोष्ठोऽग्रकूर्वोय-
स्य सः कनकवलयभ्रंशरिक्तप्रकोष्ठः॥ तस्मिन्न् दर्शप्रथमदिवसे प्रतिपदि कस्य आषाढस्य किं कृ-
त्वा मासान्। कतिसंख्यापेनीकनिश्चित अर्थान्। अष्टौ॥ २॥ तस्य स्थित्वा कथमपि पुनः केनकाधान
हेतोर्न्तर्बाष्पश्चिरमनुचरो राजराजस्य दध्यौ॥ मेघालोके भवति सुखिनोऽप्यन्यथावृत्ति चेतः काण्ठा-
श्लेषप्रणयिनि जने किं पुनर्दूरसंस्थे॥ ३॥ दध्यौ चिन्तयामास। तस्मात्। कोसौ अग्रजुचरः। कृत्यः कस्य।
राजराजस्य। किं कृत्वा। स्थित्वा स्थित्वा। क। पुरः अग्रतः कस्य तस्य मेघस्य। कथं कथमपि हठात्। अ-
न्तरस्य। केतकाधानहेतोः। केतकानां आधानं केतकाधाली॥ तस्य हेतुः॥ गर्भग्रहणं केतकी॥ तस्याः

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कः । भूतः । सः अन्तर्बाष्पः । अन्तर्मेघे बाष्पो यस्य सः अन्तर्बाष्पः ॥ अतः चिन्तयामास
न्कण्ठस्य स्यात् । कथंचिदिति कृच्छ्रात् ॥ प्रवासिनाम् इत्यर्थः ॥ इति चिंतितं केन ॥
? । चेतः कथं भवति । अन्यथा भवति । अन्यथावृत्तिर्विकारो न यस्य तत् ॥ अन्यथावृत्ति कस्य
सुखिनोपि अवियुक्तस्य जनस्य । मेघालोके । मेघदर्शने । किं पुनः नैतञ्जने । किं विशिष्टे
कंठाश्लेषप्रणयिनि कंठस्याश्लेषः । आलिंगनं कंठाश्लेषः प्रणयः । संबंधो यस्य कं
श्लेषप्रणयिनि ॥ किंपुनः दूरसंस्थे ॥ अपितु भवत्येव ॥ ततः प्रियायाः संज्ञापणानिरूपणाय
ह ॥ ३ ॥ प्रत्यासन्ने नभसि दयिताजीवितालंबनार्थी जीमूतेन स्वकुशलमयीं हारयिष्य
न्प्रवृत्तिम् । स प्रत्यग्रैः कुटजकुसुमैः कल्पितार्घाय तस्मै प्रीतः प्रीतिप्रमुखवचनं स्वा
गतं व्याजहार ॥ ४ ॥ व्याजहार ... । कः सः यक्षः ॥ किं तत् ॥ स्वागतम् । आत्यन्तिकम् ॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कथंभूतो भवति ॥ प्रीतिप्रमुखवचनं ॥ यथा स्यात् । स्नेहपूर्वकवचनं ॥ तथा भवति । कस्मै व्याजहार । कस्मै
मेघाय । किंभूताय ॥ कल्पितार्घाय । कल्पितः अर्घो यस्य सः तस्मै । कैः । कुटजकुसुमैः । कुटजाख्यकु
सुमैः । किंभूतैः प्रत्यग्रैः । नूतनैः । तात्कालिकैः । किंभूतः सन् प्रीतो हृष्टः । किं कुर्वन् । हारयिष्यन् ॥ हारयि
ष्यन् ॥ प्रापयिष्यन् । कां प्रवृत्तिं । वार्त्तां । किंभूतां । स्वकुशलमयीं । स्वकुशलेन प्रचुरां । स्वकुश
लमयीं ॥ केन । जीमूतेन । मेघेन । क्व । नभसि । श्रावणे । किंविशिष्टे । प्रत्यासन्ने । निकटे । कथंभू
तः दयिताजीवनार्थी । प्राणजीवनरक्षणार्थी । तथा भवति ॥ ॥ धूमज्योतिःसलिलमरुतां सन्निपातः क्व मे
घः संदेशार्थाः क्व पटुकरणैः प्राणिभिः प्रापणीयाः । इत्यौत्सुक्यादपरिगणयन् गुह्यकस्तं ययाचे कामा
र्ता हि प्रकृतिकृपणाश्चेतनाचेतनेषु ॥ ५ ॥ ययाचे । प्रार्थयामास । कोसौ । गुह्यको यक्षः । किं कुर्व
न् अपरिगणयन् ॥ अविचारयन् ॥ कुतः । उत्सुक्यात् ॥ उत्कण्ठवशात् ॥ कथमिति ॥ ब्रवी । केति महदन्तरं । मे
घः क्व । क्व च संदेशार्थाः ॥ कथंभूताः प्रापणीयाः । समर्पणीयाः । कैः । पटुकरणैः । चतु

स्रे ३

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

न्द्रियैः । प्राणिभिः । मेघः । किंविशिष्टः । सन्निपातः समूहः । केषां । धूमज्योतिःसलिलमरुतां । अयं
सूक्षिलमेघानामुत्पत्तिः । धूमेन मिश्रितं ज्योतिः । सलिलेन मिश्रितं मरुत् । पिंडीकृते सति
संकृते मेघे संदेशानामभी विज्ञीततः । सदूनजः । संदेशाः किं नामिति । कापि तपा नांवृत्तः । हि दस्मात्कामा
र्त्ताः कामात्ताः पुरुषाः प्रकृतिकृपणा भवन्ति ॥ स्वलाय दीना भवन्ति । केषु चेतनाचेतनेषु । अथ पूर्वं
जीमूतः स्वकुलमदीप्राणस्थास्त्रघर्द्विश्राचत्यग्रैः । कुटजकुसुमैः । कल्पितार्घाय तस्मै प्रीतिप्रीतिः
२ मुखवचनं स्वागतं व्याजहार ॥४॥ व्याजहार । पत्नाप्तोस्य । सुकृतः । किंविशिष्टः । श्रावाती । अत्युत्थानेन कथं तं
धाजयति । प्रीतिप्रमुखपवनं । तथाप्यातास्व हप्रमुखपवनां तथाप्याजयति । कस्मै व्याजहार तस्मै मे
घाय । किंकृताय । कल्पितार्घाय । कल्पितः अनुदेयस्य घः तस्मै । कैः । कुटजकुसुमैः कुटजाख्यपुष्पैः
किंकृतैः प्रत्यग्रैः तात्कालिकैः । किंकृतः सन् । प्रीतः । धीमान् । किंकारणं विभ्यन् । हानिप्रियेवापदं ध्यात्वा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कांक्षन्ती। [illegible] किं कुर्वन्। स्वकुषलमयीः। स्वकुशलेन [illegible] वां। स्वकुषलमयीं वार्तां केन। जीमूतेन मेघेन।
का नु नासिकापणी। किं विशिष्टो व्यसनबन्धो। कथं निष्कृपं दयिताजीवितालंबनार्थी [illegible] जीवन
स्यार्थिनः प्राकृतपत्नी॥ ॥ धूमज्योतिःशलिलमरुतां सन्निपातः क्व मेघः। संदेशार्थाः क्व पटुकरणैः
प्राणिभिः प्रापणीयाः। इत्यौत्सुक्यादपरिगणयन् गुह्यकस्तं ययाचे। कामार्त्ता हि प्रकृतिकृप
चेतनाचेतनेषु॥ ५॥ तदा तं याचितवान् नामा स को सौ गुह्यको ऽलन्तः। किं कुर्वन्। अपरिगणयन्
विचारमकुर्वन् कुतः। उत्सुक्यात्। उत्कंठया। उत्सुक्यात् कथं। इति एवं। केति मनु दंतरो मेघः। क्व। क्व च सं
देशार्थाः। कथं भूताः। प्रापणीयाः। प्राप्यणीताः। कैः। पटुकरणैः। चतुरेन्द्रियैः। प्राणिभिः। म
नुष्यैः। किं विशिष्टः। सन्निपातः समूहः। केषां। धूमज्योतिःशलिलमरुतां आगमेण [illegible] मे
नामुत्पत्तिः। धूमतो धूमेन मिश्रितं ज्योतिः। शलिलेन मिश्रितं मरुतां। पिंडीकृतं प्रतीत एवं

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

च्तेमे चोसंदेथानामन्तौ विन्यातत: प्रजन्त: सैदेजंकिमितिकथपानांमत: हिन्नस्मात्कावणत्रो क्रा
मात्री: पुतुष्पा: चुकतित्रपस्मजालपन्त्रो ख्रनापदोनाजु व न्त्रोकेणु चेतना चेतनेक्षु अवेतन
चपिफामनुत्रचन्त्रि निपस्सन्त्रि निजवेदना क्षथन्तच्त्रि:॥५॥ तानंपधेंपनायिदितेवुष्कतो
पत्नफानांफाला मित्यौव कातेषुतुष्पफामत्रपमथ्रोन:। तेनोपित्यंत्वालोवि घिपसांहूनपेतु
तोहेया क्रामाघाखुरमाघिमुणोंनोधमेल अफामा ॥६॥ मेघस्प पेशानु। क्रमध्याफेनकु
नाहूवः खलुत्राधनतस्यक्षुतिः किलने हेतलदतत्रुध्याहनः। अहत्याजनोमिफथन
जानो। फा पैथंफुलेफेर्मा पुष्क नापवेफानाञ्जानामित्याश्रा कथं नूतेनुपन विदितो विष्णु
चविपरस्पतो पा विवक थेंक्षां क्षतांचो। वक्तितेषुतुष्पीकप्पमृचोन इदम्। किंविधिपे
फामत्रपीस्वेफाविहितापलीतनाहेतुनाझ हेयत:। फ्रि आथे [illegible] नालोक ख्यात्वा वांविधपथा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

त्रा देवदुर्विलसिता। कथंभूतो हं। हृतमेघबंधुः। हृते मेघवरः कुटुंबजनस्य स हृतमेघबंधुः॥ भवति। कासौ। जलद्यात्रार्थि
ना। किं विशिष्टा पि। मोघापि। निष्फलापि। कथंभूता भवति। श्रेयसा भवति। आविस्पलिंगत्वाद्दैन्या दृ।
विशेषणं। क। अधिकगुणे। अधिगुणपुरुषे। न तु अधमे नीचे। लब्धकामापि संपूर्णा मनोरथापि वनेरस्या॥
६॥ संतप्तानां त्वमसि शरणं तत्पयोद प्रियायाः संदेशं मे हर धनपतिक्रोधविश्लेषितस्य॥ गंतव्या ते वसतिरल
का नाम यक्षेश्वराणां बाह्योद्यानस्थितहरशिरश्चंद्रिकाधौतहर्म्या॥७॥ इदानीं सद्भावकथनव्याजेन। स्तुतिं क
संदेशयोग्यं दिशति। हे पयोद मेघ। असि भवसि। कः। त्वं। क। कथंभूतानां संतप्तानां। केषां संतप्तानां। स
यात्रानां। तत्तस्माद्धेतोः संदेशं हर नय विरहिणु। कस्याः प्रिया[illegible]। भार्यायाः। कस्या मे मम। किं विशिष्टस्य।
नपतिक्रोधविश्लेषितस्य। धनदक्रोधेन दूरीकृतस्य। गंतव्या गमनयोग्या। ते त्वया। क। वसतिः। किं नामा अ
लका नाम। केषां यक्षेश्वराणां। किं विशिष्टा। बाह्योद्यानस्थितहरशिरश्चंद्रिकाधौतहर्म्या। बाह्योद्याने स्थि
ते। योसौ हरस्तस्य शिरः। तत्र याचंद्रिका चंद्रज्योत्स्ना। तया धौतानि समुज्ज्वलीकृतानि हर्म्याणि यस्याः सत
था॥७॥ त्वामारूढं पवनपदवीमुद्गृहीतालकांताः प्रेक्षिष्यंते पथिकवनिताः प्रत्ययादाश्वसंत्यः। कः। सका

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

केचिन्नहवि चुनीत्वज्जुपिञ्जेतत्राप्यीनस्यादन्योप्यह मिवैत नोयः प्रवासीनद्वृत्तिः॥ २॥ मंदं मंदं नुदति पवनश्चा
नुकूलो यथा त्वां वामश्चायं नदति मधुरं चातकस्ते सगर्वः॥ गर्भाधानक्षणपरिचयान्नूनमाबद्धमालाः सेवि
ष्यन्ते नयनसुभगं खे भवन्तं बलाकाः॥ २॥ इदानीं वामलाञ्छनं शकुनानि निरूपयन्नाह। नुदति। प्रेरयति। पवनः
५ कोसौ। पवनो वायुः। कथं मंदं मन्दं। कथंभूतः। अनुकूलः पृष्ठानुगामी। यथा त्वामनुकूलो वायुः। प्रयाण
सिद्धिकृद्भवति। किं प्रेरयति। त्वां न केवलमेतत्। नदति शब्दं करोति। कोसौ। चातकः। कश्चातकः। अयं सा
गः। कथंभूतो वामः। वामदिग्भागी। कथं मधुरं। मधुरनदः। कथंभूतः। सगर्वः। स्वाहंकारः। यतः कस्या
पि जलाशयस्य जवनीं विहायस प्रार्थनां न करोति। इदानीं त्वामवलोक्य। गर्विष्ठ इव। नदति ध्वनति। न केव
लमेतत्॥ सेविष्यन्ते। उपासनं करिष्यन्ति। काः। बलाकाः। कं सेविष्यन्ते। भवन्तं। बकपङ्क्तिकाः। क्व।
खे। आकाशे। किं विशिष्टं। नयनसुभगं नेत्रसुभगं। कस्मात्। गर्भाधानक्षणपरिचयात्। गर्भाधान
काले क्षणपरिचयः॥ सम्यग्ज्ञानं भवति। किं विशिष्टाः बलाकाः॥ आबद्धमालाः। संलग्नपङ्क्तयः॥
कथं। त्वन्नीनिरवन॥ २॥ तां चावश्यं दिवसगणनातत्परामेकपत्नीमव्यापन्नामविहतगतिर्द्रक्ष्य

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

सिन्धान्तमाद्यौ॥ आशावेद्यैः कुसुमसदृशं प्रायशो ह्यङ्गनानां सद्यःपाति प्रणयि हृदयं विप्रयोगे रुणद्धि॥ १
संदेशाग्रयोजनस्य साङ्केतान्निरूपयति॥ इति सि अवलोकइष्यसि। कः त्वं। कर्ता। भ्रातृजायां पुनः किं
विशिष्टाम्। दिवसगणनातत्परां। गमनागमनस्यानवर्धासरंसी। इ॰ ध्यानियतचित्तां। किं विशिष्टां। अ
कुपत्नीं। अद्वितीयां। द्वितीयास्य पत्नी। यदि भवति तर्हि पत्न्याः पुंसे विपक्षे सौहार्दं इ॰ किं विदूर्नम
वति। एकैव परिणसौहार्दं संयुक्ता भवति॥ अथवा एकपत्नीं। स्वस्यकामिनीं॥ एकन्तु केवले स्वे के
नि विरवप्रकाराश॥ कथं भवति॥ अवश्यं निरवधानेन। पुनरपि किं विशिष्टां। अव्यापन्नां। अमृतां। त्वं
किं विशिष्टः। अविहतगतिः॥ अखण्डितगमनः॥ प्रश्नः कारणात्॥ अङ्गनानां कामिनीनां रुणद्धि
कोसौ आशाबन्धः॥ कथंभूतस्याः वाकुल्येन। कथंभूतं हृदयं। कुसुमसदृशं। पुनरपि किं विशिष्टं। स
द्यः पातः। तरुणा। देवपतनशीलं॥ पुनरपि किं विशिष्टं प्रणयि। स्नेहसहितं॥ विप्रयोगे हत
कोगे विरले के॥ १०॥ कर्तुं यच्चप्रभवति महीमुच्छिलीन्ध्रामवन्ध्यां तच्छ्रुत्वा ते श्रवणसुभगं गर्जितं म

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नसोत्काः ॥ आकैलासाद्बिसकिसलयच्छेदपाथेयवन्तः संपत्स्यन्ते नभसि भवतो राजहंसाः सहायाः ॥
११ ॥ संपत्स्यन्ते सहायाः । भविष्यन्ति । के राजहंसाः । कस्य । भवतः । क्व । नभसि । आकाशे । किं-
विशिष्टाः । हंसाः । बिसकिसलयच्छेदपाथेयवन्तः । मृणालपल्लवखण्डसंबलयुक्ताः ॥ बिसानां
किसलयपल्लवं ॥ तस्य छेदः । खण्डः । तदेव पाथेयं । संबलं विद्यते येषां ते तथा ॥ कस्मात् । आकै-
लासात् ॥ कैलासं मर्यादीकृत्य । आ । ङ्मर्यादाभिविध्योः ॥ कथंभूताः । मानसोत्काः । मानसे
तिउत्सुकाः ॥ किं कृत्वा श्रुत्वा । किं तद्गर्जितं ॥ कस्य [illegible] वतः स मर्थो । भवति ॥ किं कर्तुं । कर्तुं का-
महीं किंविशिष्टाम् । उच्छिलिन्ध्रानपत्रां । उच्छिलि[illegible] कालेऽङ्कुरसोच्छ्वाकाः जायन्ते निदेव
आतपत्रं यस्याः । तां तथा ॥ आहुः छत्रं शिलीन्ध्रं सरवमन[illegible] भामालिंग्यरोलंबं ध्वैः पुंसि वधुपलित्र
ह्रैकिं मेखलासु ॥ काले काले भवति भवतो प्रस[illegible] गमेन्यस्नेहव्यक्तिं रिवन विनहकंत्तु

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

वतोवाप्यानुकूलम्॥ १२॥ आहृछस्व। के। कैला। शेली। अमुंवत्यकौ। कथं भूतं। तुंगेतुङ्गी। पुनरपि किं विशिष्टं
यं किं तं विद्धिनम्॥ कैः रघुपति पदैः सीतामद्देव चरणैः। किं विशिष्टैः वंद्यैः के अपि पुंसी। कास्तु मेरवलो
घु पर्यंतकटिमदें [illegible] पुनः किं भूतं। त्रिजसरवं। त्रि जसरवा सोसरवाव नाभान्॥ अहृच। सरिवन्
इ [illegible] देनवा भवति। जस्य [illegible] चैतस्य चवात कासोस्ति हृच्यक्ति। प्रेमप्रकटना। किं [illegible] आगत्या। कैसं
जोगी। का। कालेकाले अते [illegible] नौ। अवस नेवा। कस्य भवानः। भुवतः। परित्य [illegible] वाप्यै। कथं
यं भूतं। चिरविनहजी। चिरकालवियोगसंजाता। कथं भूतं। उष्णीत्वं तादवाष्पैव [illegible] लेभुस्य सितिय
नवाष्पं स्वासीभुवति। पर्यंतेभुरवलुव ओ कालेर्वाष्पा स्पन्ने निर्भवति। मार्गेन्नाव शृणु कथ
जनस्त्वनुप्रयाणानुरूपं संदेश मेतद्भुजलदस्तोय्य सिरनात्रयेथं॥ रविन्नः रविन्नः शिखरिषुपदं न
स्यगंला सिंजत्रं क्षीणः क्षीणः परिलघुपयः स्रोतसां चोपयुज्य॥ १३॥ इदानी मार्गकथनवा
केन। मेघस्यो त्कैठापर्यंके त्व कामुन्प दूर्जाति। जघाशी प्राणा भ्रजन्ति। हेजलद। रघुणु अवधा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

खे ६

न्वयस्व। कैमार्गी। कथं तूतं। त्वन्मृजानाणोनुरूपं। त्वऊ [illegible] ष्यं। कथं नावश्युपमं। कस्मात्। कथयतः।
उपदिशतः। नदृतु। नन्यस्वात्। श्रोष्यसि। कैसंदेशं। [illegible] ना। मम। किं विशिष्टं संदेशम्। श्रोत्रपेयं।
श्रोत्रैः। पीयत इति। कथं ऽश्मुखे योगं मत्र्यमार्गे रवि [illegible] विन्नः। स्वान्तः खान्तः सन्। गेता। अससि।
वसि। गमिष्यसि इत्यर्थः॥ किं कृत्वा। न्यस्य। आरोप्य। किं नन्य [illegible] कतुशिखरिषु पर्वतेषु। न केवलमेतत्। क्षीणः
क्षीणः सन्। हीनजलः सन्। व्याजेन विश्रामस्यानैनि रूपितैः। तथाजलावेपिजलप्रान्तिनिरूपितैरिति॥ १३॥ अ
द्रेः शृङ्गं हरति पवनः किंस्विदित्युन्मुखीभिर्दृष्टोत्साहश्चकितचकितं मुग्धसिद्धाङ्गनाभिः॥ स्थानादस्मा
त्सरसनिचुलादुत्पतोदङ्मुखः खं दिङ्नागानां पथि परिहरन्स्थूलहस्तावलेपान्॥ १४॥ उत्पत। उत्पत। किं
त्। खं आकाशं। कथंभूतः। उदङ्मुखः। उत्तराभिमुखः॥ कस्मात्। स्थानात्। कस्पस्थानात्। अस्मात्। पत्पन्ने
वर्त्तमानात्॥ किं विशिष्टात्। सरससनिचुलात्। अंबुजवृक्षात्॥ कथंभूतस्त्वं। दृष्टोत्साहः कथं। चकितचकितं।
भीतभीतं। काभिः। मुग्धसिद्धाङ्गनाभिः। मुग्धास्ताः सिद्धाङ्गनाश्च मुग्धसिद्धाङ्गनाभिः। नाभिः। किंकु

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

र्धलीभिः॥ उन्मुखीभिः ऊर्ध्वाननाभिः। चकितचकितं इति हेतोरुक्तम्॥ पवनो वायुः। अद्रेः पर्वतस्य शृंगं। शिखरं हरति वा।
इति सचकितदृष्टोत्साहः। किं कुर्वन्। पतिहरन्। स्थूलहस्तावलेपात्। पुष्करशुंडादंडवलनात्। केषां। दिङ्नागानां दिग्हस्तिना-
म्। पथि मार्गे॥ १४॥ रत्नच्छायाव्यतिकर इव प्रेक्ष्यमेतत्पुरस्ताद्वल्मीकाग्रात्प्रभवति धनुःखंडमाखंडलस्य॥ येन
श्यामं वपुरतितरां कान्तिमापत्स्यते ते बर्हेणेव स्फुरितरुचिना गोपवेषस्य विष्णोः॥ १५॥ इदानीं संदेशव्याजेन अ-
नुलक्ष्यं प्रकटयन्नाह। भवति उत्पद्यते। किं तत्। धनुःखंडं। कस्य। आखंडलस्य इन्द्रस्य। कस्मात्। वल्मीका-
ग्रात्। वल्मीकमुपलक्षीकृत्य उत्पद्यतीत्यर्थः॥ केचित् इति वदन्ति। वल्मीकोदराद्र कपीत हरितनीलपीतिसश्च कं
समुद्भवो भवति॥ नवयाकृ धनुरुदेति। का इव। रत्नच्छाया। व्यतिकर इव। रत्नकान्तिसमूह इव। कथं
वल्मीकालेप भानाग रूपचन्द्रकादीनां मिश्रणोऽद्भवात्॥ भवति तेषां कान्तिसमूह इव। कथंभूतं धनुःखंडं।
प्रेक्ष्यं॥ पुरस्तात् अग्रतः॥ पुनरपि किं विशिष्टः। दोषविरहितारेपरिहुः॥ स्ववशिस्वविरहितां गोपः॥ ५॥ किं तद्
पतत्पत्नी येन धनुषा आपत्स्यते प्राप्स्यति॥ कां। कान्तिं। शोभां। कथंभूतां वपुः श्यामं कृष्णं। क-
थं अतितरां॥ अत्यर्थं। कस्य। इव बर्हेणेव। विष्णोरिव॥ किं विशिष्टस्य। गोपवेषस्य। गोवल्लभवेष्टः।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

चन्द्रौ

केनेव वर्हेणेव मप्सु नपिच्छ व र्हेणेव। किं विशिष्टेन। स्फुरितरुचिना। दीप्तकान्त्या॥ प्रत्येन वाऽमीनिबिरोध्यामा
वेतुस्याप मालेकान्तः॥ २५॥ त्वय्यासन्ने फलपरिणतिश्यामजम्बूवनान्ताः सम्पत्स्यन्ते कतिपयदिनस्थायिहंसा दशार्णाः। पुनरपि
नेः पीयमानः॥ सच्चः सीनोत्कमगस्तुनजिन्के नमातु त्यमालीकिंचित्पश्चात् व्रज लघुगतिर्भूय एवोत्त
रेण॥ २६॥ व्रज गच्छ। कथं कथं किंचित्। केन उत्तरेण। कथं भूयः॥ पुनरपि। कथं भूतस्त्वं। लघुग
तिः। शीघ्रगमनः। किं कृत्वा। आरुह्य। किं नक्रोत्रीं मालीं। किं विशिष्टां। सीनोत्कर्षणात् सुरभिहलोत्क
र्षणोपफलयुक्ति॥ कथं। सद्यः तत्क्षणादेव। कथं भूतस्त्वं पीयमानः। केः जनपदवधूलोचनैः। किं विशि
ष्टैः। भ्रूविकारानभिज्ञैः॥ भ्रूविकारः। कटाक्षादिः॥ अनभिज्ञैः। अनवैः ग्रामीणस्त्रीणां गणाः क
टाक्षादिकं तथा न विदुः॥ नविदन्ति। पुनः किंविशिष्टैः प्रीतिस्निग्धैः। कथं इत्याह इत्याह इति किं। त्वय्यासन्ने दृ
ष्टिफलं। त्वदधीनं कृषिफलं॥ २६॥ त्वामासारप्रशमितवनोपप्लवं साधु मूर्ध्ना वक्ष्यत्यध्वश्रमपरिगतं सा
नुमानाम्रकूटः॥ नन्नं क्षुद्रोऽपि प्रथमसुकृतापेक्षया संश्रयाय प्राप्ते मित्रे भवति विमुखः किं पुनर्यस्तथोच्चैः॥ २

म७

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

वक्ष्यति। धास्यति। कौ। त्वां। केन। मूर्ध्ना। मस्तकेन। कोसौ। सानुमानाम्रकूटः। कः सानुमान्। आम्रकूट
कथं। साधु यथा स्यात्॥ त्वां किंविशिष्टं। आसारप्रशमितवनोपप्लवं। आसारेण वेगवद्वृष्ट्या प्रश
मितः शान्तीकृतो वनोपप्लवः। वनस्योपद्रवो दावाग्न्यादिकं येन। तं पुनरपि किंविशिष्टं। अध्वश्रमपरि
गतं। जनः कारणात्॥ नमति। कोसौ। क्षुद्रोपि नीचोपि कथंभूतो विमुखः॥ कस्मिन्। मित्रे। कथंभूते। आ
वसथे स्ववाजाते। कस्मै संश्रयाय। आश्रमाय। कार्यद्वयमसुकृताय। स्वेनाय। प्रथमोपकारमाश्रित्य॥
किंपुनर्यस्तथा॥ आनिगरिस्पष्टः। पर्वत इवोन्नतः। अस्य एव। त्वां शिरसा धास्यति॥ १७॥ छन्नोपान्तः
तिमुखगते सानुमान्। आम्रकूटस्तु येन त्वां जलदशिरसा वक्ष्यति। श्लाघ्यमानः॥ आसारेण त्वम
पि संतर्पितस्य नैदाघमग्निं संज्वावद्रुः फलानि नविनेनोपकारो महत्सु॥ १८॥ नमे वाप्यमाश्रित्य केन
विकोपकोलिखितः। हे जलद। पयोद। वक्ष्यति। सा व्यति। कोसौ। सानुमान्। पर्वतः। किंनामधेयः
आम्रकूटः। कं। त्वां। कथंभूतं। अध्वक्लान्तं। मार्गखिन्नं। पुनरपि किंविशिष्टं। प्रतिमुखगतं। सन्मु १

प्र २ ^ धास्यति

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

रवगतौ॥ केन चास्तमितिनरसः। कथंभूतेन। तुंगेन। तुङ्गेन। कथंभूतः। रला घ्यमानः॥ स्नुत्यः। तस्योपकारादन्
तनौ। त्वमपि श्रुत्युपकारिकुर्धीयाः॥ वामथे। शा क्लिन्नतेजः। कै। श्रुग्नि। कथंभूतौ। श्रुग्निदाघंश्रीश्रमश्री म
वौ। केन। श्रासारेण। वेगवेष्मा। भूतः। काननात्। महन्तुपुनुवेकुउपकारान्। विरेणफलतिनकाणादेवपु
लानि। कथंभूतः। सत्कारार्द्रिः सत्कारोपयसिद्धः॥ १८॥ छन्नोपान्तः परिणतफलद्योतिभिः काननाम्रै
स्त्वय्यारूढे शिखरमचलः स्निग्धवेणीसवर्णे। नूनं यास्यत्यमरमिथुनप्रेक्षणीयामवस्थां मध्ये श्यामः
स्तन इव भुवः शेषविस्तारपाण्डुः॥ १९॥ नूनं निश्चयेन। यास्यति। गमिष्यति। कासौ। श्रचलः। पर्वतः। का
मवस्थां। कथंभूतां। श्रमरमिथुनप्रेक्षणीयां। सुरद्वंद्वदर्शनीयां॥ क। सति। श्रारूढे। कस्मिन्। त्वयि
कैः। शिखरं। किंविशिष्टे त्वयि। स्निग्धवेणीसवर्णे। कथंभूतः। पर्यन्तः। छन्नोपान्तः। वेष्टितपार्श्वः। कैः। का
ननाम्रैः। किंविशिष्टैः। परिणतफलशोभायुक्तैः॥ काइव। स्तनइव। कस्य। भुवः। पृथिव्याः॥ कथंभू
तः। श्यामः। क। मध्ये। पुनरपि किंविशिष्टः। शेषविस्तारपाण्डुः॥ श्रवशिष्टविस्तारगौरः॥ १९॥ स्थित्वा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

मे

तस्मिन्वनचरवधूभुक्तकुंजे मुहूर्त्तं तोयोत्सर्गद्रुततरगतिस्तत्परं वर्त्म तीर्णः॥ रेवां द्रक्ष्यस्युपलविषमे विंध्यपा
दे विशीर्णां भक्तिच्छेदैरिव विरचितां भूतिमंगे गजस्य॥२०॥ द्रक्ष्यसि। अवलोकयिष्यसि। कां। रेवां। नर्म्म
दां। किंविशिष्टां विशीर्णां। विस्तृतां। क्व। विंध्यपादे। विंध्याद्रिशिखरे। कथंभूते। उपलविषमे। पा
षाणदुर्गे। कामिव। भूतिमिव। मंडनमिव। कथंभूतां विरचितां। कैः भक्तिच्छेदैः। भंगैः भक्तिचि
त्रैः। अंगे। कस्य। गजस्य। किं कृत्वा। स्थित्वा। कस्मिन्। तस्मिन्। आम्रकूटे। कथंभूते। वनचरव
धूभुक्तकुंजे। वनचरनारीसेवितनिकुंजे। कथंभूतस्त्वं। तीर्णः। अतिक्रांतः। किं तत्। वर्त्म मार्गं। तत्परं तस्मात्पर
ं पश्चिमं तत्परं॥ अयमेव नर्मदापर्यंतो यस्मिन्मार्गे यातं तत्परं। कथंभूतस्त्वं। द्रुततरगतिः। शीघ्र
गामी। २०॥ तस्यास्तिक्तैर्वनगजमदैर्वासितं वांतवृष्टिर्जंबूकुंजप्रतिहतरयं तोयमादाय गं
च्छेः॥ अंतःसारं घन तुलयितुं नानिलः शक्ष्यति त्वां रिक्तः सर्वो भवति हि लघुः पूर्णता गौर
वाय॥२१॥ गच्छेः। व्रजेः। किं कृत्वा। आदाय। गृहीत्वा। किं तत्। तोयं। कस्याः। तस्याः। नर्म्म

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

दाजाः। कथंभूतेनवासिनी। कैः। वनगजमदैः। कथंभूतैः सिक्तैः। पुनरपि किंविशिष्टा। उरुकुंभप्रतिहत
नदी। उरुकुंभैः प्रतिहतो रुद्धो नवजो वेगो यस्या नद्यास्तत्। कथंभूतस्त्वं। वीनाहस्थितः। उ शीर्णो नोरुः। स
स्याहचनो मेघवलसत्यानि। नसमर्थो भविष्यसि। किंकर्तुं। तुलयितुं। कोसौ। अनिलो वायुः। त्वां प्रति
१० तुं। नसमर्थो भविष्यसि। जनः कानाणात्। निकः। सन्। सद्योपि लघुर्भवति पूर्णता गौरवाय। अत्र
त्वीर्थतः सारंगर्भितपानीयः। वर्णयितुं वायुनापि न शक्नोति॥ २१॥ नीपं दृष्ट्वा हरितकपिशं केसरैः
अर्द्धरूढैराविर्भूताः प्रथममुकुलाः कंदलीश्चानुकच्छं। दग्ध्वारण्येष्वधिकसुरभिं गंधमाघ्राय चोर्व्याः
सारंगास्ते जललवमुचः सूचयिष्यंति मार्गं॥ २२॥ हे यक्षोद। तेतव मार्गं सूचयिष्यंति। वा
श्रीकर्निष्यन्ति। केसारंगाः भ्रमराः। किं कृत्वा दृष्ट्वा। कं नीपं। कदंबं। कथंभूतं हरितकपिशं। हरित
कपिशंगं। केसरैः। कथंभूतैः। अर्द्धविकसितैः। न केवलमेतत्। सूचयिष्यन्ति। केसारंगाः। मृगाः।
कं मार्गं। कस्य तेतव। किं कृत्वा दृष्ट्वा। काः। कंदलीः। कथंभूताः। आविर्भूताः। प्रथममुकुलाः। प्रगटीभूत
प्रथमविकासाः। त्वया। नीकृतनकंदलीनवलोक्य। इत्यर्थः। कथं अनुकच्छं। कच्छेकच्छे प्रति। किं कृत्वा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नकेवलमेतत्॥ सूचयिष्यन्ति। के सारङ्गाः हरिणाः। कं मार्गं विवक्षते। तव। किं कृत्वा। आघ्राय। किं। गन्धं। कीदृशं।
कस्याः उर्व्याः। कथंभूतं। अधिकसुरभिं। अतिशयेन परिमलयुक्तं। केषु। दग्ध्वा नपेष्वादग्ध्वा अर
ण्येषु। नकेवलमेतत्। सूचयिष्यन्ति के सारङ्गाः। कस्य तव। सारङ्गाः पक्षिविशेषाः। कथंभूताः
जललवमुचः। जलकणिकावर्षिणः। सारं गाम्भीर्यं मनोहारं गीतिं तीति सारङ्गाः। भ्रमराः। सारं श्रीगोदेकीं
ते सारङ्गाः। सारं गच्छन्तीति सारङ्गाः। हरिणाः। सारङ्गाश्चातकाः। मेघोदये पतितो जलपातम्
सि। अथ चतुष्पथे सहनं गा वर्तन्त इति सारङ्गाः ४ इति सारं सर्वं॥ २२॥ अम्भोबिन्दुग्रहणचतुरांश्चातकान्
वीक्षमाणाः श्रेणीभूताः परिगणनया निर्दिशन्तो बलाकाः॥ त्वामासाद्य स्तनितसमये मानयि
ष्यन्ति सिद्धाः सोत्कम्पानि प्रियसहचरीसंभ्रमालिङ्गितानि॥ मानयिष्यन्ति के सिद्धाः मुनयः। का
नि प्रियसहचरीसंभ्रमालिङ्गितानि। प्रियास्त्रवनाः सहचर्यस्तासां। संभ्रमालिङ्गितानि। तानि क
थंभूतानि। सोत्कण्ठानि सोत्कण्ठानि मेघोदये स्तनितत्वात्। किं कृत्वा। आसाद्य। प्राप्य। कं। त्वां क

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

त्वन्नितसमक्षे। गर्हितो नावसेत्। किं कुर्वाणः। वक्रमाणः। पश्यताः कान्। वानकान्। अर्थो विद्युद्ग्रहणनभ
सात्। अर्थो विदवः। नेत्रांग्रहणी। नेन तस्मात्। सहर्षितान्। किं कुर्वन्तः। का पलकाः॥ विशीकैठितः
कथं स्थिताः स्मेलीस्थिताः पक्षिकोस्थिताः। कथा निर्दिशीनः। पक्षिगणेन यथा। प्रकेकै वनिन्या गणान
सायनिगणाला। नया॥ २३॥ उत्पश्यामि द्रुतमपि सखे त्वत्प्रियार्थं यियासोः कालक्षेपं ककुभसुरभौ
पर्वते पर्वते ते। शुक्लापांगैः सजलनयनैः स्वागतीकृत्य केकाः प्रत्युद्यातः कथमपि भवान् गन्तुमा
११ शु व्यवस्येत्॥ २४॥ हे सखे हे मित्र। उत्पश्यामि अवलोकयामि। कैकालक्षेपं वस्त्रावविलंबं। क
स्य ने त्वा। ककुभे पर्वते पर्वते। कथं ते ककुभसुरभौ। कोहाः पुष्पविशेषः। तैः सुरभावपि सि
कथं स्थितस्य तेन तव। जिज्ञासोः। गंतुकामस्य। कथं त्वं हेतोः। प्रियार्थं द्रुतमपि प्रवलितस्यापि ते
न तव विलंबं पश्यामि। तथापि कथं कथमपि महता कष्टेन भवान् गंतुरीघ्रेण। व्यवस्येः। व्यवसा
जीकृतिः [illegible]। कोसौ भवान्। किं कृत्वा गंतुं प्रवसितस्य। कथंभूतः [illegible] अग्रेव। कथं कथमपि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

दशार्णाः

कथंभूतस्त्वं। त्वत्संघातः [illegible] केः युक्तापांगैः कलक्लैः युक्ता निश्वासाभ्यां गानि नेत्रान्तानि येषां तैर्नयनवि

वेः। कथंभूतैः सभ्रूलतवि[illegible]। सनेत्र लोचनैः [illegible] कैः कलास्त्रागतीक्ष्णत्यशोत्रजनमासाणैर्विवाधा काः।

केकामपहृत [illegible]हाय्या॥ ॥ पांडुच्छायोपवनवृतयः केतकैः सूचिभिन्नैर्नीडारंभैर्गृहबलिभुजा

माकुलग्रामचैत्याः॥ त्वय्यासन्ने फलपरिणतिश्यामजंबूवनान्ताः संपत्स्यन्ते कतिपयदिनस्था

यिहंसा दशार्णाः॥ २५॥ संपत्स्यंते भविष्यन्ति। दशार्णदेशाः दशार्णविषयाः। त्वय्यासन्ने पु

रीभूतान् विध्यन्ति कतिपयादिनस्थायिहंसा। नयालोकयत्वात्। कतिपयवासनाः परं

तु देशे। स्थास्यन्ति पुनस्तावन्तु। मानसंप्रतिगमिष्यन्तीत्यर्थः॥ त्वयि आसन्ने सति। पुनरपि

कथंभूताः देशाः। फलपरिणतिश्यामजंबूवनान्ताः॥ फलानां परिणतिः नमस्कारः॥ नयारप्या

भीभूताः ईदृशाः जंबूवनान्ताः॥ नेष्वनेनकिं युक्तेन वनिफलपरिणामनिव्याजेन नवनमनीत्य

र्थः॥ पुनः कथंभूताः देशाः। पांडुच्छायोपवनवृतयः॥ पाण्डुरवासो च्छाया। नया उपसमी

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

पयच्छन्नेउपवनं। तस्य हेतुः॥ वाटिकाः पांडुछाया। उपवनजोपेतुते। कैः केतकैः। कथंभूतैः सूचिभिन्नैः
नवोद्भेदेन कोणे स्फुटिना इत्यर्थः॥ पुनरपि कथंभूता। आकुलग्रामचैत्याः। आकुलवृक्षाः। कैः नीडा
रंभैः। कुलायारंभैः। कैर्वा गृहबलिभुजां गृहकाकानां॥२५॥ तेषां दिक्षु प्रथितविदिशालक्ष
णां राजधानीं गत्वा सद्यः फलमविकलं कामुकत्वस्य लब्ध्वा॥ तीरोपान्तस्तनितसुभगं पास्यसि
स्वादु यस्मात् सभ्रूभंगं मुखमिव पयो वेत्रवत्याश्चलोर्मि॥२६॥ पास्यसि॥ किं तत्। पयः पानीयं। क
१२ र्त्रा। त्वं कस्याः। वेत्रवत्याः नद्याः। कथंभूतं पयः। स्वादु पवनमिलयुक्तं। अतएव स्वेच्छया न
गत्वा तीरे गत्वा। पास्यसि। न मुखमिव। कथं सभ्रूभंगं हावभावकटाक्षसहितं। पुनरपि कथंभू
तं तीरोपान्तस्तनितसुभगं॥ तीरस्य उपान्ते समीपे तीरोपान्ते तस्मिन् स्तनितं। गर्जितेन सुभगं
किं कृत्वा लब्ध्वा। किं तत्फलं कामुकत्वस्य। कामुकस्वभाव। कामुकत्वं तस्य लोभात्वे
त्वम्प्रत्ययः। कथं सद्य। तत्क्षणात् इदं। न केवलं भवेत्॥ किं कृत्वा। गत्वा। कां राजधानीं

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

थितविदिशालक्षणां। विख्यातविदिशाचिन्हकां सुदिक्षु। केषां नेत्री देशानीदशार्णानां। कथंभूत
तीपयः॥ चंचलोर्मि। चंचललहरि॥ अयमोजः कामी भवन्ति। साकाभिं न्यामुखपानं कृत्वा
कामुकत्वस्य फलं भुंक्ते॥ २६॥ नीचैनाख्यं गिरिमधिवसेस्तत्र विश्रामहेतोस्त्वत्संपर्कात्पुलकित
मिव प्रौढपुष्पैः कदंबैः॥ यः पण्यस्त्रीरतिपरिमलोद्गारिभिर्नागराणामुद्दामानि प्रथयति
शिलावेश्मभिर्यौवनानि॥ २७॥ अधिवसेः। कः त्वं। कं गिरिं। नीचैनाख्यं किमर्थं। विश्राम
हेतोः। क तत्र तस्मिन्गिरौ॥ कथंभूतं गिरिं पुलकितमिव रोमांचितमिव॥ अयमेघोपि भोगसुहृन्म
कानि। तस्यागमनेरोमांचोद्भवानि। प्रौढपुष्पत्वात्॥ कस्मात्त्वत्संपर्कात्॥ त्वदागमनात्॥ कैः कं
दंबैः॥ कथंभूतैः। प्रौढपुष्पैः। विकसितकुसुमैः॥ यः पर्वतः प्रथयति। प्रकर्षेण कथयति
कानि यौवनानि। उद्दामानि उन्मदानि। केषां नागराणां॥ नागरिककामुकपुरुषाणां॥ कैः
शिलावेश्मभिः॥ शिलागृहैः॥ कथंभूतैः पण्यस्त्रीरतिपरिमलोद्गारिभिः। पण्यस्त्रीणां वा-

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

वेश्यानीनतियपनिमलः। पापेस्त्रीततिपतिमलोज्ञानितेभः शीलीजेबी। ननानिनतिपतिमलोज्ञानि
ताः नैः॥२७॥ विश्रान्तः सन्व्रज वननदीतीरजातानि सिञ्चन्नुद्यानानां नवजलकणैर्यू
थिकाजालकानि॥ गंडस्वेदापनयनरुजाक्लान्तकर्णोत्पलानां छायादानात्क्षणपरिचितः
13 पुष्पलावीमुखानां॥२८॥ नोर्ध्व व्रज गच्छ। कथंभूतः। विश्रान्तः सन्। स्वस्थहितः सन्। किं कुर्व
सिञ्चन्। कानि यूथिकाजालकानि। कैः नवजलकणैः। जलनवानि कणिकाभिः। कथंभूतानि
१३ वननदीतीरजातानि। नद्यग्रस्तनितीनां पल्लानि। यूथिकाज्ञालज्ञातानि। केषां। उद्यानानां।
कथंभूतस्त्वं कस्मात्। छायादानात्। कासां पुष्पलावीमुखानां। पुष्पाणि लुनन्तीति पुष्पल
व्यः। तासां मुखानि तेषां पुनः कथंभूतानां कर्णोत्पलानां। कस्त्व। कैः स्फुरितनवकिनैः। विध
नोद्दामविद्युन्माला विद्युत्स्फुरितैर्नवकिनस्तैः॥ क्लान्तकर्णोत्पलानां। क्लान्तानि क

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

णोत्पलानि।येषां नेकना॥ गं उक्षेद्दापनजनं उजा। गं उन। खेदं गं उखदं रूस्यां पन पस्फोदितत्सपत्र कौ
नया॥२८॥ वक्रः पंथा यदपि भवतः प्रस्थितस्योत्तराशां सौधोत्संगःप्रणयविमुखो मा स्म भूरुज्जयिन्याः
विद्युद्दामस्फुरितचकितैस्तत्र पौरांगनानां लोलापांगैर्यदि न रमसे लोचनैर्वंचितोसि॥२९॥भवति
ऋथ्याहानेण संवंधः।भवति कोसौ पंथा मार्गः।कस्य भवतः।कथंभूतः।पंथाः वक्रः कुटिलः वक्रु स नन
र्यः।कथं भवतस्य भवतः।यतः यस्मात्त्वं नोत्तरप्रस्थितस्य।कौत्तराशी।कौवेरदिशमित्यर्थः।तथापि सौधो
गत्र एष्यि विमुखो मा स्म भूः।कस्या उज्जयिन्याः।धवलगृहक्रोडस्नेहरहितो मा भव।उज्जयिनीं प्रत्य
त्वागछेत्यर्थः।यदि तत्र गमिष्यसि।उज्जयिनीमध्ये तर्हि तल्लोचनैर्वंचितोसि।यदि न रमसे यदि न रतिं क
नोसि।कस्मै।कैः स्फुरितचकितैः।विद्युतो दाम विद्युन्माला विद्युन्माला विद्युदाम स्फुरितम्॥तेन वंचितासि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

क्ततउत्कण्ठिन्या कामी लोचनैः। पौनांगनानां तुन पिपासितेन नीणी॥ २९॥ वीचीक्षोभस्तनितविहगश्रेणिकां
ञ्चीगुणायाः। संसर्पन्त्याः स्खलितसुभगं दर्शितावर्त्तनाभेः। निर्विन्ध्यायाः पथि भव रसाभ्यन्तरः सन्निपत्य
स्त्रीणामाद्यं प्रणयवचनं विभ्रमो हि प्रियेषु॥ ३०॥ जो मेघ। त्वं पथि मार्गे। किं कृत्वा सन्निपात्य। किं रस
मीतवो। पानीयमध्ये तव। कस्याः निर्विन्ध्यायाः नद्याः। कथंभूतायाः। वीचीक्षोभस्तनिताः गर्जिताः क
१४ लकलयुक्ताः ये विहगाः पक्षिणः तेषां श्रेणयः पंक्तयः ताः एव काञ्ची रसना गुणो यस्याः सा तस्याः वीचीक्षो
भस्तनितविहगश्रेणिकाञ्चीगुणायाः। पुनः कथंभूतायाः। संसर्पन्त्याः सम्यक् प्रकारेण गच्छन्त्याः। कथं
स्खलितसुभगं। यथा स्यात्। सौभाग्यं यथा भवति। अपरो प्रियाकामिनी भवति सा कामुकस्याग्रे वी
चीनां गत्यागतं यति। नपो पिक [illegible] भवति। अतः स्वदर्शितावर्त्तनाभेः। दर्शितः आवर्त्तनाभिर्यया सा त
स्याः। हि यस्माद्धेतोः स्त्रीणां। प्रणयवचनं प्रियेषु। विभ्रमस्य। नानप्रीति हस्तावचनं। प्रथमत एव विभ्र

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

सावलन्तेसु ॥ ३० ॥ वेणीभूतप्रतनुसलिलासावतीतस्य सिन्धुः पाण्डुच्छायातटरुहतरुभ्रंशिभिर्जीर्ण-
पर्णैः । सौभाग्यं ते सुभग विरहावस्थया व्यञ्जयन्ती कार्श्यं येन त्यजति विधिना स त्वयैवोपपाद्यः ॥ के
उपपाद्यः उपपादनीयः । कोसौ विधिः । को विधिः । येन विधिना इयं सिन्धुर्नदी कार्श्यं त्यजति । येन विधानेन कृ-
शत्वमपि नित्यजति । उत्सवं जहाति । भो सुभग तव सौभाग्य विरहावस्थया व्यञ्जयन्ती । किं तत् सौ-
भाग्यं सुभगत्वं । कस्या विरहावस्थया । विप्रयोगदशया । कस्य ते तव । कथं त्वत्तस्य । अतीतस्य अती-
त्यागतस्य । कीनानिर्द्दिष्या । कथंभवती । वेणीभूतप्रतनुसलिला । असौ कथंभूता । वेणीभूतं कवर्यादि
समानं प्रतनुसलिलं यस्याः सा तादृशी सिन्धुः । कथंभूता । पाण्डुच्छाया । गौरकान्तिः । कैः । जीर्णपर्णैः
उत्पन्नपत्रैः । कथंभूतैः । तटरुहतरुभ्रंशिभिः । तटे अनुरुहन्तीति तटरुहाः । तटरुहास्तरवस्तरुन
© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

वेश्म्य। न खलु रत तत्र प्रवतेभ्यो धीसिंतु शीलेये नोतोनिः॥२१॥ प्राप्यावन्तीनुदयनकथाकोविदग्रामवृद्धान्। पू
र्वोद्दिष्टामनुसर पुरीं श्रीविशालां विशालाम्। स्वल्पीभूते सुचरितफले स्वर्गिणां गां गतानां। शेषैः पुण्यैः हृत
मिव दिवः कान्तिमत्खण्डमेकं॥२२॥ अनुसर गच्छ का: कर्त्री त्वं। कां उज्जयीं विशालां नाम। कथंभूतां। श्रीवि
२५ शालां। शिनया। कृत्वा विशाला सतेशो नताश्रीविशालाला। पुनः कथंभूतां पूर्वोद्दिष्टां पूर्वं कथितां
किं कृत्वा प्राप्य का न्। अवन्तीं वा अवन्तीं वान्तदेशकुशी। कथंभूतां। उदनकथां। कोविदग्रामवृद्धान्
उदयनवृत्ता। यस्य माकथा तन्न। कोविदा विचक्षणा। ग्राम विद्वान्देषु देशेषु नेता वा उदनवस्या
जस्य नाडशः इ दृष्टानि सकथनेन विचक्षणया मविनीत तुष्टपारा। अतस्तोऽग्रणये ते दिवः स्वर्गात्
कान्तिमत्। दीप्ति नमितुतः मिता एकं शेषं खण्डं मितमिव। कैः अवशिष्टपुण्यैः उ हृतमूर्ध्वं शुभयत्नैः

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

केषांस्वर्गीणां। पुण्यभाजां। कथंभूतानांगिनानां। की। गां। पृथिवीं। कस्मात्स्वल्पीभूते कस्मिन्।
सुचरितफले शेषेनयुगपफले।। आदिक्षिप्ताकुर्याली।। ३२।। दीर्घीकुर्वन्पटुमदकलंकूजितं
सारसानांप्रत्यूषेषुस्फुटितकमलामोदमैत्रीकषायः।। यत्रस्त्रीणांहरतिसुरतग्लानिम
अंगानुकूलः शिप्रावातःप्रियतमइवप्रार्थनाचाटुकारः।। ३३। अन्वयस्तेनैव संबंधः। य
त्र यस्यांनगर्यां। हरतिस्फेटयति। कोसौ। शिप्रावातः। शिप्रानामनदीतस्यावातः। कांसुरत
ग्लानिं संभोगखेदं। कासां स्त्रियाणां। कामिनीनां। कथंभूतः। अंगानुकूलः। अंगा
नां प्रार्थनायांचाटुकारः। चाटुवचनप्रार्थनायां। प्रीतिप्रवचनः।। ३३।। हारांस्तारांस्तरल
गुटिकान्कोटिशःशंखशुक्तीःशष्पश्यामान्मरकतमणीनुन्मयूखप्ररोहान्। दृष्ट्वायस्यां
सविपणिरचितान्विद्रुमाणांचभंगान्संलक्ष्यन्तेसलिलनिधयस्तोयमात्रावशेषाः

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

१६

३४॥ यस्यां विलासा जीविद्रुमाली विद्रुमानीव। भंगान् विपसिवलिनान्॥ दृष्ट्वा सलिलानि
धवलः। समुद्रस्तोयशेखरः। संलज्जयन्तो तोयंमां त्रावरोधकः॥ दृश्यलेके सलिलानिचयः॥
समुद्रः कस्यां यस्यां। पुरविशालायां। कथं लज्जनासंलज्जयन्तो। तोयमात्रावरोधकः। अवस्थ
स्य वानीयाः॥ किलजन्नाकृताः। कथ्यन्ते समुद्राः। नेत्रीयजन्नानि विशाला हृदेषु॥ दृश्य
न्तो किंकृत्वा दृश्यन्ते। दृष्ट्वा अवलोक्य। कान् हारान्। मौक्तिकमयहारादीन्। कथं
लज्जनान्। तावान्। दीर्घान्। पुनः कीदृशान्। नतलगुटिकान्। सक्तलगुटिकान्। कथंके
टिराः। अनेकराः। तथा सर्वरवपुन्नीः॥ शेखरमुक्तास्तहिनस्तन्तीरवा। अनेकलमेनत्। मन
कृतमणीरव। कथं लज्जनान्। शा [illegible] व्यक्तरूपामान्। वालन्तगावन्। रूपामवर्णान्। पुनः कथं

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

म्लानान्। उन्मज्जस्वघ्नोहान्॥ ॐ ई विकसगेकुनान्। नकेवलमेनन्। विद्रुमाणीव मेगान्।
म हरूनि घवालमेगान्। कथं नवनान्। ध्वनीनसयोन्। विपणीन विनान्। प्रासानितान्।
प्रतान् हस्व। हस्वा सलिलनिवजो वानिनिवयः। स्तोत्रसहितान्यनिलन्यन्ते॥ ३०॥
त्रघोतस्यं प्रियदुहितनैव सनाजो। नेऽहं हे मीनालद्रुमवनंमन्तं तेनैनस्यैव नाशः। अथ त्रो
नः कि लननलगिरिलैमेमुत्या बाद्यहर्षोदि न्यागनन्नमयानिरुनोय नेवं वनमिशः॥ ३१॥
त्रयस्यैनगर्जा। नत्रन्याऽजनोलोकः। इनिष्यां त्रमजानि प्राधुनकान्। ननिनिव
नि। नपर्यस्यागन्तून्। वैऽहरववेधुवर्णोऽखः। कथं मनोजनः। अनिशं वनुनः॥ इति। किं।
अवनगर्जा त्रघोनस्यनाशः। उद्यान्। वसनावसनाजो प्रियदुहितनं॥ अहे कृतवान्
नकेवलमेनन्॥ अत्रैवहैमी। लालद्रुमवनेऽभ्रमन्। सुवर्णामियशीलनाठलवनी॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नत्रमरन् ।। कस्यनस्येवनाइः ।। उदयन् ।। नवसनाऽस्यन केवलमेननल् ।। अत्रैवनगर्य्यां । नल
17 मिनीनामहत्तौ उ स्नान्तः मुक्तः सन् । इतस्त । नोद्याविनः ।। किं कृत्वा लं समुत्पाद्य गगलं
ज्ञोटयित्वा । कस्मादुर्प्यात् ।। मदनोजात् । कुस्यनस्येवनाऊः उदयनवसनाऽस्या इत्यादि
यत्कथनैस्तत्र स्मोकुलो ।। आगन्तव्यमङ्गति । नन्वेमच्छति ।। ३५ ।। जालोद्गीर्णैरुपचितवपु
केशसंस्कारधूमैर्बन्धुप्रीत्या भवनशिखिभिः दत्तनृत्योपहारः ।। हर्म्येष्वस्याः कुसुमसु
५७ रभिः खिन्नान्तरात्मा मुक्त्वा खेदं ललितवनितापादरागाङ्कितेषु ।। ३६ ।। हे
मेघ इत्यध्याहारः । अनुसर गच्छ । कां विशालां । किं कृत्वा मुक्त्वा त्यों कं खेदं श्र
मी । क्व । हर्म्येषु । धवलगृहेषु ।। कथंभूतेषु । कुसुमसुरभिषु पुष्पगन्धयुक्तेषु । पु
नः कीदृशेषु । ललितवनितापादरागाङ्कितेषु ।। ललितमनोज्ञायाः वनितास्त्रि

x स्त्रं ४ x नका २

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

यस्यासीयाद्दहिवनागास्लेवा। नागलेषु। आकिनेषु चिन्हितेषु। त्वं वक्षर्यन्तनः। श्रहुखिन्ना
न्तनाम्ना। मार्गश्रमवधुः कः। पुनः कथंभूतः। उपचितवपुः। हृद्धिंगतः शरीरः। कैः। केशसंस्का
रधूमैः। आर्द्रकेशविशालाश्रगरुधूमैः। किलक्षणस्वरूपा निसलिलमनुनी संनिपातो मेघः।
कथंभूतैः। जालोद्गीर्णैः। गवाक्षनिःसृतैः। कथंभूतस्त्वं। दत्तनृत्योपहारः। दत्तो नृत्य
मेव उपहारो यस्मै स दत्तनृत्योपहारः। कैः। भवनशिखिभिः। गृहमयूरैः। कया। बन्धुप्री
त्या सुहृदस्नेहेन। अपनेोपि जः कश्चित्कस्यापि सुहृदसमागतो निसन्तुपहारं तस्मै कुरुते
ति॥३६॥ जत्रैरुपानीदिलकरहलस्यर्हिनोध्वत्रवाहा॥ शैलोदग्रास्त्वमिव करिणो वृष्टि
मन्तः प्रभेदात्। जोपाचमन्यः पतिदरामुरवेसंगुगेनस्मिवीसः कन्यादिस्यानरागानुवद
रहंद्दहासहज्ञेपाकैः॥३७॥ जत्रजस्यीपुरिवाहाः घोटकाविघको। कथंभूताः दिन

✗ राम्प २

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कनहनस्यर्द्धिनः। सर्वघोटकइव्यध्याकानाः। येगत्वेना। नकेवलमेतत्। यत्रपुनिवयकनिगो
हलिनः। सन्निकर्षन्नुनाः शैलोद्भ्याः पर्वतइवउद्धताः। पुनन्नपिकर्षन्नुताः। हस्तिमन्नाः
मदवर्ज्जिताधुकः॥ कस्मात्। यजेत्। कष्टेभेदलात्। काइवत्वमिव। यथात्वंपर्वताका
नोद हस्तिपुङ्गवाः। यथाहस्तिनोत्रसेतीति। नकेवलमेतत्। अत्रअस्यापुनि
१८ जोया। सुभटविघ्नो। कथंन्नुताः। अग्रापः। अमरथनाम नमरवस्थितः। कैत्रातिदशमु
रवी। नावणास्वपि। कथंन्नुताः। यत्यादिष्याः। ननाशुवबजः। निवानिन। स्मामनशाानोन
क्षौमितिजेः नेः। कैः। वन्द्रहासप्रगोकैः। खड्गवन्द्रहासखड्गानीति विन्हेः। प्रतेनश्रान
नाणानिकान्निर्नहितेवी। किंतुनकनुष्व आमनाणानि॥ इत्ता। मन्केः कैठकवितिनि
तोः सादरंवीक्षमाणः। पुरपुपाशुत्रिभुवनमुतो ग्रामवैडी स्यनस्य॥ चूनोघानेक
वलपनजोगेधिप्रिमयवस्यासोय क्रोडा विवनयुवतीस्थानानिक्षैमनुह्नः॥ ३२॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नोमेघपयाः गच्छेः कस्त्वं। त्वावाः धामग्रहे। कस्यचंडीश्वरस्य। श्रीमन्महादेवस्य। कथं
भूतं धाम। पुण्यपवित्रं। कथंभूतस्यचंडीश्वरस्य। त्रिभुवनगुरोः त्रैलोक्यस्वामिनः। क
थंभूतस्त्वं। सादरंवीक्ष्यमाणः। सहर्षेणावलोक्यमानः। कैः गणैः। नंदीप्रमुखैः।
सादरस्यकारणमाह। त्वंमेघः अस्माकंमन्तुः। शिवस्यकंठछविनितिनील। कृति
त्वं। महेश्वरोपिनीलकंठोविद्यते। कथंभूतं पुनरपि धामग्रहे। चंडीश्वरस्य। धा
नोद्यानं। कैःपितोयवनं। कैर्मरुद्भिः पवनैः कस्याः गंधवत्यानद्याः। कथंभूतैर्मरुद्भिः
कुवलयरजोगंधिभिः। कमलस्यसुगंधिभिः। पुनःकथंभूतैः तोयक्रीडाविरतयु
वतिस्नानतिक्तैः। तोयस्यक्रीडातोयक्रीडातोयक्रीडायांविरतायास्तनैर्गताया युव
तिस्नानतिक्तैः। आद्रैः। जलक्रीडारतस्त्रियस्नानरीतेः। इत्यादि
त्यर्थः स्नानमितिलिंकेः। आद्रैः। ॥ ३२॥ अप्यन्यस्मिन्जलधरमहाकालमासाद्यकाले
रूपाकुलकेविशालवनंनं

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

स्यानवीनेनयत्नविघ्नजैत्रावहंस्येनिभानुः। कुर्वन्संध्यावलिपटहतां शूलिनः श्लाघ्यनीयां। मानग्रागी
फलमविकलं लप्स्यसे गर्जितानाम्॥ ४०॥ भो जलधर अपि निश्चयेन अन्यस्मिन्। अहनि दिवसे तैलव
त यास्यालवी। किं कृत्वा आसाद्य प्राप्य। कं महाकालं। महाकालदेवीं कुर्यं जलजाविकाजे। लोचनगम्यैं
19 यत्नेनावन्। भानुर्अस्ये यति। उदेति। तावन्न वसे स्यात्वन्नामित्यर्थः॥ किं कुर्वन्। कुर्वन्। कीसंध्यावलिपट
हतां। संध्यावलिदानपटहतां। कस्य शूलिनः महेश्वरस्य। कथं भूतां। श्लाघ्यनीयां। केनोऽमनं
१२ ग्रागी। तथाऽगर्जितानां। वा। तत्त्वं अविकलफलं लप्स्यसे॥ ४०॥ पश्चादुच्चैर्भुजतरुवनं मंडले
नाभिलीनः सांध्यं तेजः प्रतिनवजपापुष्परक्तं दधानः॥ नृत्यारंभे हर पशुपतेरार्द्रनागाजिनेच्छां
शान्तोद्वेगस्तिमितनयनं दृष्टभक्तिर्भवान्या॥ ४१॥ भो मेघ पश्चात् तत् उच्चैर्भुजतरुवनं ग
च्छ। कथं भूतस्त्वं। मंडलेनाभिलीनः। आकाशे लीनः। किं कुर्वन्। त्वं दधानः किं तत्तेजः। संध्या
संध्यासमयजन्यं कथं भूतं तेजः। प्रतिनवजपाकुसुमपुष्पवत् रक्तं नवीनं जपापुष्पं प्रतिरक्तं। पुष्पव
दृक्तं उसवनपुष्पवत्॥ नृत्यारंभे। ताण्डवसमये॥ हर नर्तने। कीदृशं आर्द्रनागाजिनेच्छां। निन्कहस्ति

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नवर्म्म छित्ति। आर्द्र इत्ति को। नागाजिन हस्तिवर्म्म। तस्य इच्छा। शाम्भीकस्य पशुपतेः श्रीमहादेवस्य। ध्व घ। च्छ स्य
नीमेनौ उचयकाले। त्वं च कथंभूतः। शीघ्रोद्वेगः शान्तिनीतः स्वेदेः। कथंभूतं भिन्नकज्जलनी। यथा भवानिमनोकृत
या भवान्या दृष्टिभक्तिः। आर्द्रं लोचनैव धार्यात्॥ ४१॥ गच्छन्तीनां रमणवसतिं योषितां तत्र नक्तं
रुद्धालोके नरपतिपथे सूचिभेद्यैस्तमोभिः। सौदामिन्या कनकनिकषस्निग्धया दर्शयोर्वीं तोयोत्सर्गस्तनित
मुखरो मा स्म भूर्विक्लवास्ताः॥ ४२॥ तो मेघ दर्शय। कां उर्वीं पृथिवीं। कासां योषितां। स्त्रीणां। किं कुर्व
न्तीनां। कीं। रमणवसतिं। वल्लभस्थानं। क्व। कथं नक्तं। नात्रौ। कुत तत्र पुरि। कया दर्शय। सौदामिन्या विद्युता
तडिद्विलासिनेन। कथंभूतया। कनकनिकषस्निग्धया। कनकस्य सुवर्णस्य निकषः घर्षणं। स्नि
स्निग्धा दीप्तिमता तया। कुत्र दर्शय। नरपतिपथे राजमार्गे। कथंभूते। रुद्धालोके। रुद्धालोकने। कैस्तमो
भिः। कथंभूतैः। सूचिभेद्यैः। अन्धकारनत्वा सेनाजमार्गे स्त्रियः नैमानुषी सदा परे वञ्चने। भावहार्गत्य
पनियतन्नास्ति। तो मेघ। तोयोत्सर्गस्तनितमुखरो मा स्म भूः। तोयस्य पानीयस्य उत्सर्गः। मोक्षणं तेनावृ
मुखरो मा स्म भूः॥ मा भैव। नहि ता विक्लवाः भवन्ति। यदि त्वं पानीयं मुञ्चसि रमणवसतिं यावत् गन्तुं दानवी

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

पुनः पश्चाद्दृष्टिनयिकार्था ।।४२।। वीक्ष्य स्त्री विद्रुमवनवलयो सुमध्या नावत्ताजीर्णी त्वा नात्रिं चित्रविलसना कौ।।विद्युत्क
लत्रः ।। स्नेहैः हि स्मेपुनरपि सर्वान्वाहयेद सुरोवी मे दाक्रन्तो न खलु सुहृदाम्युपेतार्थकृत्यः ।।४२।। भो मेघ वा
हयेः । गच्छेः । कस्त्वं कैं रोवी । मार्गशेवी कथं पुनरपि । कस्मिन् हर्म्यस्तम्भे । किं कृत्वा । नीत्वा । कां रात्रिं । क
कस्यां विद्रुमवनवलयो । गृहे पान्तस्थे । कस्या स्त्रियः । कथम्भूता स्त्री । सुमध्या नावत्ता स्त्री । सुमध्या नावत्ताः यस्यां
सानस्थां । कथम्भूतस्त्वं । खिन्नविद्युत्कलत्रः । खेदं गतं विद्युदेव कलत्रं । यस्य सः । कस्मात् चिरविलसन
त्वात् वारं वारं चमत्कारत्वात् । खल्विति निश्चयेन । अभ्युपेतार्थकृत्याः वैतिने सुहृदः कृत्येन मन्दायन्ते । नर्धा
२० यिलास्त्रवन्ति । मित्रकृत्यं शीघ्रं कुर्वन्ति । अतो हेतोः एकां रात्रिं पर्यन्तं गमिष्यसि । पुनः प्रभाते शीघ्रमे
व चलिष्यसि ।।४३।। तस्मिन्काले नयनसलिलं योषितां खण्डितानां शान्तिं नेयं प्रणयिभिरतो वर्त्म भानोः
स्त्यजाशु । प्रालेयास्रं कमलवदनात्सोपि हर्तुं नलिन्याः ।। प्रत्यावृत्तस्त्वयि करुधि स्यादनल्पाभ्यसू
यः ।।४४।। भो मेघ । नेयं नेतव्यं । किं तत् । नयनसलिलं । नयनजलं । कां शान्तिं । का सा । यो । बना । कथं
भूतानां । खण्डितानां केः प्रणयिभिः स्नेहयुक्तैः । पर्यन्तैर्नित्यर्थः ।। विप्रकरवारखण्डिता यत्कलु खी ।।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कृतनाम्नने त्रो। नात नरवश(।)विशेषविविचितीगाः। दस्याः कुतोपि। गृहमेति घुतिः प्रमानेसौरवडि नेतिकथि
नाकुविचिः पुनाणेः। अन्याश ज्याकस्मिन् कालेनस्मिन्। अतोहेतोः मानोः स्त्रीस्तुर्तस्य चोरमाक्। तस्मै
मार्गरीश्रन्यकः। सोपि सर्जकमलवदनात्। प्रालेया। स्रशीतिशिवी॥ नीहारे हस्तुस्फेटघितुं॥ नलिन्या
प्रभ्याहतः सन्॥ त्वचिकतुविकल्पा अस्य सत्वः स्पातः। स्पाडवेन्॥ कोसौ। स्त्वीः सोपि कथीस्त
अन त्या प्रस्तुस्यात्॥ प्रतुनइ व्यकतः॥ कुसितवृजि। कथं स्तेकन् तुचितिकिनिणा छादनके। कथंस्तनः स
त्वचेप्रत्याहतः सन् क्रमभानः स जकैशालेयाली। नीहानकाकिं कुस्तुं स्फेटु घितुं। कस्याः प्रालेयाली
नलिन्याः कस्मात्। कमलवदनात्॥ पंकजमुखात्॥ नदितं स्तुर्तस्य मार्गमनाक्। ननिडि व्यसि। नद
स्तुर्तइर्ष्यापतेः न विव्यति॥ अतः शीघ्रं त्यज॥ ४४॥ गीनीनाजाः पयसिसतित स्वेतुसीवि प्रसन्ने छायान्मा र
फनो इत्नितिप्रेक्तितानि॥ ४५॥ तष्येनो प्राप्यतो। कोसौ। छायान्मा। छायामूर्तिः। कैप्रवेशी। कस्य छा।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

आत्मा। नेत्रव। कथंभूतः छायात्मा। प्रकृतिसुभगः स्वभावसुंदरः॥ धार्क। प्रवेशात्॥ प्रेक्षितानि वटुल
सफरीमेघोद्वर्तनं॥ निर्विगमनैर्मान्येव चेष्टितानि। नार्हसि। न योग्या प्रवसि। किं कर्तुं मोघीकर्तुं
निष्फलीकर्तुं। कुटाक्षादीनि गृहीतानि। न यात्वमपि कर्तुं प्रसीदानि संदीघः॥४५॥ तस्याः किं वितत
हृतमिव प्राप्तवानीरशाखं हृत्वा नीलं सलिलवसनं मुक्तरोधोनितंबं॥ तस्यादीनेकथमपि सरवे
लंबमानस्य प्राविलम्ब्यास्वादो विपुलजघनी को विहातुं समर्थः॥४६॥ प्रोसरवे। मोमित्र। तेनव
प्रस्थानं कथंकथमपि। महताकष्टेन भावि। प्रविध्यनीति। कथंभूतस्य नद। लंबमानस्य विलंबमानस्य
२५ किंकृत्वा। हृत्वा। समाहृत्य। नीत्वा। किं तत् सलिलवसनं। सलिलमेव वसनं वासो यस्याः तस्याः गं
भीरायाः। नद्याः। पुनरपि कथंभूतं। प्राप्तवानीरशाखं। रवा शाखा वा। पीतवाणी२ वेत्रसहस्राणि शाखा
दंतानां॥ कथंचित्। कनकहृतमिव। अथवा यस्य कस्यापि वस्त्रं हियते सोऽपि कातरकमीशं करोति॥ अक
स्मान्नत्यजति। कथंभूतं पुनरपि। नीलं नीलवर्णं। पुनरपि कथंभूतं। मुक्तरोधोनितंबं। मुक्तस्य
कोनोद्यप्रवनितं वोपेन। सर्वं। आहतत्वात्। त्यक्तस्थानमित्यर्थः॥ विपुलजघनी। स्त्रीणीशातास्य।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

दोषो भवति। स कः। विहाय। नूपनिन्ये ऽसमर्थो भवति। अपि तु न कोपि। अतो हेतोः कथमपि लीयमानस्य।
नेतव्यस्थाने भावि। कथमपि भविष्यतीति॥ ४६॥ त्वन्निष्यन्दोच्छ्वसितवसुधागन्धसंपर्कपुण्यः स्रोतो
रन्ध्रध्वनितसुभगं दन्तिभिः पीयमानः॥ नीचैर्वास्यत्युपजिगमिषोर्देवपूर्वं गिरिं ते शीतो वायुः परि
णमयिता काननोदुम्बराणाम्॥ ४७॥ भो मेघ। वास्यति। कोसौ वायुः। कथं नीचैर्मंदं मंदं। कथंभूतो वायुः
शीतः। शीतलः। कस्य वास्यति। ते तव। किं कुर्वतः। उपजिगमिषोः उपसमीपं गन्तुकामस्य। कं गिरिं।
पर्वतं। गिरिं देवपर्वतं देवगिरिमित्यर्थः॥ कथंभूतो वायुः। त्वन्निष्यन्दो। च्छ्वसितवसुधागन्धसंपर्क
पुण्यः। त्वन्निष्यंदेन त्वज्जनितेन उच्छ्वसितविकासिता या वसुधा पृथ्वी तस्याः गंधस्तस्य संपर्के
न पुण्यः। एतेन सुगंधत्वात् उत्फुल्लः। कथंभूतः। पीयमानः। कैः। दन्तिभिः हस्तिभिः। कथं स्रोतो
रन्ध्रध्वनितसुभगं यथा स्यात्। स्रोतसि घ्राणे। स्रोतो नासे घ्राणे। स्रोतो नासारन्ध्रेषु। रन्ध्रध्वनितेन गर्जितेन
तेन सुभगं यथा भवति क्रियाविशेषणं। पुनरपि कथंभूतः। परिणमयिता। केषां। कान

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

जी २

नोद्वेवनाणी॥ कानन कद्वेवनीणां। पावकइत्यर्थः॥४७॥ तत्र स्कंदे निवसन्ति पुष्पमेघीकृता आपु
ष्यासाने स्तपस्तु भवान्व्योमगंगाजलार्द्रैः॥ तत्कोहेनोर्नवशाखिभूतना वा सर्वानीवभूना मन्वादि
22 र्षीकृनवहमुखोऽसीभूतं तनद्विनेत्रः॥४८॥ तत्र देवगिनोपघ्नेनेभवन्तौ। स्कंदे स्वामिकुमारा स्त्वंदेव
पुष्यासानेः। पुष्पवृष्टिर्भवान्र॥ वपन्तु। कथंभूते स्कंदे निवसन्तीनि घनानि त्याव सन्निधौस
स्थितिर्यस्य सः नौ। त्वं च कथंभूतः पुष्पमेघीकृतात्मा। पुष्पैर्मेघीकृता जोनिः फली कृता
२२ आत्मा येन स तथा। कथं भूतेः पुष्यासानेः व्योमगंगाजलार्द्रैः। आकाशगंगाजलेन आर्द्रैः॥
प्रनेन्वीननाउमा। हिसस्मा कृतोः। तत्नेत्रः स्कंदास्त्वी नेत्रः संभूतेनीसविनि। केन नवशाखिभूतना
वा दोसचीनीं विलक्षितेन नवशाखिभूतेनेन स्वामिन्महादेवेनेत्यर्थः॥ कृतहुतवह मुखेकृतेवहती
ति कृत वहवो वैश्वानरस्तस्य मुखं तस्मिन्॥ वैश्वानरमुखे पुनरपि कथंभूते स्कंदे अन्वादि
र्षी। आज्ञापितमित्यर्थः॥ केन नवशाखिभूतना प्रवकस्यान्तकाहेनो कासीवभूनी। सेनानी।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

दोषो भवति। स्कन्दः विशाखः। नुं पनित्य मैं। सर्व्वेषां भवति॥ कस्मी। वासवीनां। ऐन्द्रस्य। मित्यर्थः॥ ४८॥
ज्योतिर्लेखावलयि गलितं यस्य बर्हं भवानी पुत्रप्रेम्णा कुवलयदलप्रापि कर्णे करोति॥ धौतापा-
ङ्गं हरशशिरुचा पावकेस्तं मयूरं पश्चादद्रिग्रहणगुरुभिर्गर्जितैर्नर्त्तयेथाः॥ ४९॥ धौतमप-
पाङ्गयेः। कं तं मयूरं स्कन्दवाहनं। मयूरस्य नर्त्तनं कुर्व्वित्यर्थः॥ पश्चात्पश्चान्नर्त्तयेथाः। कैः
तं मयूरं। कैः गर्जितैः शब्दितैः। कथंभूतैः। अद्रिग्रहणगुरुभिः। अद्रेः पर्वतस्य ग्रहणं ग्रहि
शब्दितं। तेन गुरुभिः। कथंभूतं तं मयूरं वा तेष कालितं। नेत्रापाङ्गो यस्य युक्तेन वा क्वां। कया
हरशशिरुचा। हरस्य शशी हरशशी तस्य रुचा दीप्त्या। कं तं मयूरं यस्य मयूरस्य बर्हं पिच्छं भ-
वानी भवानी। पार्वती कर्णे करोति। कथंभूतं कर्णे कुवलयदलप्रापि। कुवलयस्य दलं प-
त्रं प्राप्तुं शीलं यस्य तत् कुवलयदलप्रापि॥ केन। पुत्रप्रेम्णा पुत्रस्नेहेन। पुनरपि कथंभूतं
ज्योतिर्लेखावलयापि ज्योतिर्मौल्लेख्या पंक्तिः। नद्यते। ज्योतींषि सन्ति। लेखावलयि। पुनरपि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

२३

कथंभूतं मलिने स्वजमेव ग. लितं। ननु तुल्याघकर्णौ कुतो नि। एतेन देवनाथस्यापि। नमः स्कानस्य
चित्तः॥ ४९॥ अनाद्येनेशानवणान्नवेदेवमुल्लंघिता झासिद्धवैरूल्लकणानया दीर्घविलिमुक्तमार्गाः
व्यालीवेयाः सुनमितनयालंमगोमानजिव्यंस्त्रोतोमूर्त्या मुवियनिणात्तीनंनिदेवस्यकीर्त्ति॥ ५०॥ नोभे
घव्यालीवेयाः। विलीवीकनिष्पसीनिकिं कृत्वा। अनाद्य अनाद्यवनेकृत्वा। कें देवदेवी। कें देवीशा-
वनमवीशनाणीवनेशानवनी। नत्रमवनीनिरया नवनमवल्ली। शानव नन्मानमित्यर्थः॥ कथंभूतस्त्वं
मुक्तमार्गाः। मुक्तो मार्गो यस्य मुक्तमार्गाः। कैः सिद्धवैद्वैः। सिद्धा मिथुनैः। कस्मात्। उलल
णानयात्। उलसीकनभुजात्। वीविधिः दृथग्भूतैः। आशित्यमिल्लमार्गैः। कथंभूतस्त्वं उ
ल्लंघिता झालीघितमार्गैः॥ अतिक्रीतपथा॥ किंकुर्वन्। मानयिष्यन्। संमानयिष्यन्।
कीर्कीर्त्तिं। कस्य नन्दिदेवस्य नंनिदेवस्य नाद्गः। कैौ किंनामिव। सुनमितनयालंमगो॥
सुनमेलनयाः वन्सिका सुनमितनयाः। तस्मान्मूर्त्यलीमद्व। तस्माद्गानानी। घ.। मु

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

विपृथिव्या। कृत्वा स्रोतोमूर्त्या स्रोतोरूपेणान्यथेः॥५०॥ त्वय्यादातुं जलमवनते शार्ङ्गिणो
वर्णचौर्ये तस्याः सिन्धोः पृथुमपि तनुं दूरभावात्प्रवाहं॥ प्रेक्षिष्यन्ते गगनगतयो नूनमा
वर्ज्य दृष्टीरेकं मुक्तागुणमिव भुवः स्थूलमध्येन्द्रनीलं॥५१॥ भो मेघ प्रेक्षिष्यन्ते ग
गनगतयः विमानस्थाः। कं प्रवाहं। कस्याः। तस्याः सिन्धोः। कथंभूतं निश्चयेन। किंकृ
त्वा। आवर्ज्य। संमार्ज्य। काः। दृष्टीः। सकौतुकात्। दृष्टीनावर्ज्य द्रक्ष्यंतीति। कस्मात् दूरभाव
त्॥ दीर्घपथत्वात्। अन्यथा त्यजतो। प्रकं स्पर्शी। मुक्तागुणमिव। स्वस्य मौक्तिकहारमिव। भु
वः पृथिव्याः। कथंभूतं। मुक्तागुणम्॥ स्थूलमध्येन्द्रनीलं॥ स्थूलो मध्ये इंद्रनीलो यस्य। इं
द्रनीलमणिर्यत्र सति स्थूलमध्येन्द्रनीलं॥ कस्मिन्। इहस्थौ संप्रावृक्षिष्यन्ति॥ त्वयि अवनते
सति। नीचैर्भूते सति। कस्मिन्। त्वयि। किंकर्तुं आदातुं। ग्रहीतुं किं न। जलं पा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नीर्दं॥ कीदृश्यो त्वयि वर्णितौ ने। यष्टिवौने। कस्य सहर्षिणः॥ स्वीकर्णस्पर्शेन स्फुरद्वर्णात्वम
नै॥५१॥ नामुत्रीजेत्र ऊर्ध्वनिचिनो भ्रूलताविभ्रमाणां वक्रमो ने पाड्य निविलसत्स्फुरसान
त्रनाणी॥ कुंदलोमानुगमचुकनस्त्रीमुखामात्मविवैपा त्रीकुर्वन्दृशापुनव रून त्र कै
न्हलानी॥५२॥ नोमेघवृगगछ कित्वडु नीर्दि। कीनासिं चुनदं। किं कुर्वन्। कुर्वन्। दि
ननस्मात्नि र्दं॥ आकर्ण्य योनी। कथं नस्त्वं यनिचितः। यरिचिवंगतः। केषी भ्रूलतानी
२४ विभ्रमाणाम्। भ्रूवेवलना भ्रूलना। सैव विभ्रमो विलासो यै नीतिः। तेषी। हा[illegible]वमा
कटाक्षेक्षणवलुनाणी॥ कामिनीनादित्यधः॥ कथं भ्रूलतानी। विलसत्स्फुरत्सान
नानी। विलसमतिं कुर्वन्॥ स यो सौ स्फुरत्सानस्त्वस्यैव विभ्राजेक्षीता त्वस्यो। स्फुरय
विकस्वात् पश्मो लेपात्। पल्लवालनात्॥ अन्यत्कार्य। भ्रूलतानी। कुंदस्केपानुगम

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

युक्तस्त्रीमुखी। कुंदस्य प्रकाशो यो मेलनी। कुंदको पाडानुपरस्वान्॥ गौमीस्त्रना चविनाजेजे मकु
कना ग्रमनास्तेषां श्रीमुखलासासी। पुनः कथंभूतानी। दशापुनवकृतेत्रकौतूहलानी।
दशापुनस्पनगनस्पर्शाक्तासानेत्राणि नेत्रौ कौतूहलानी। दशापुनजगनस्त्री लोचनकु
तूहलानी॥ ५२॥ इत्थाभूयं दशापुनमवैविधुद्धकायकार्यसत्त्रासादानुपवनवनोवाणिणास्या।
वजित्वा॥ छायाः शीघ्रीसिखिकुलनवोढीनसानोपकंठदिव्यस्त्रीनीविलसनभुवि पच
तान्या रिशात्वै॥ ५३॥ ननः स्पदनेनत्री॥ छायाः गकेः। कस्त्वंकं। पचेनान्। किंनाम पानिकात्वै।
कथंशीघ्रंवेगेन। कथंभूतं विलसनभुवि। विलासभूमि। कासादिव्यस्त्रीणां। देवागणानां। क
थंभूतो। शिखिकुवलनवोढीतसानोपकंठ। शिखिनामभयकृताणां॥ नकुलः सम्राहः। शिखि
कुलनवः शाहः। नवनउमीतं। सान्द्रनी शिखनाणी। उपकंठंयस्यनी। किंकन्वाह्यावधिला।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

उल्लित्वा। कान्तं तत्प्रसादात्। देवनागो बबलगृहात्। शस्याकथयत्तनात्। प्रसादात्॥ उपव
ननः। उपवने उद्याने वाटिकाहि गृहोद्यानसहितान्॥ केनवा नितापानीयेन। किं कलं
ह ह्वाम्रवलोक्य। कैलोकैः दृष्ट्वा पुनर्भवत्। दृष्ट्वापुनर्निवासिनां कैः विद्युदुल्काप्रकाशैः।
विद्युदेवउल्का। विद्युदुल्कानस्याः प्रकाशैः॥ ५३॥ वलाकावत्तेऽनसदृमं वेधाप्रजागाहमा।
२५ ननल्लो वैलोऽनत्प्रथनापिशुनंकौनवैर्द्रवेधाः। नागन्यानीशिनरान्यानेस्थ त्रगौडीविवन्धाव
नापानेस्वमिवकमलान्यप्युवर्षनमुखानि॥ ५४॥ तदन्तु नरङ्गेयाः। किं नो वैकोनवं पु
उत्रवे। कथयन्नते। कत्रत्रयनापिशुनी किमकनोत्। अल्पवर्षनत्। कानि कमलानिपश्च
मुखानि। कैः। बानापातैः। बाना याः पानं पतनं तैः। जवनोत्रे नागन्यानीकाविद्या
नीशिनरानरानेगौडीविवन्धाअर्जुनमुखानि अल्पवर्षन्त्। कथयन्न नस्त्वैगाहमानः॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कैर्गन्यदेवालावर्त्ती कृत्यात्म्य छ वरकान्वधा। अथो स्यागस्त्वाद्यन्ता गांडीवधन्वनाऽर्जुन्या।
नांमुखानिशितशरशतैः अभ्यवर्षत्॥ त्वमिव। यथा त्वं धारापातैः कमलानि अभ्यवर्षेव।
कौरवैकौरवैर्युद्धेथाः ५४॥ हित्वा हालामभिमतरसां रेवतीलोचनांकां बंधुप्रीत्या समरविमुखो लां
गलीयाः सिषेवे। कृत्वा तासामभिगममपां सौम्य सारस्वतीनामन्तःशुद्धस्त्वमपि भविता वर्ण
मात्रेण कृष्णः॥५५॥ योसौ सौम्य अन्तः शुद्धः त्वमपि नविनाऽन्तःकर्म चेत्त्वमपि शुद्धो नविष्य
सि। कथंभूतस्त्वं। कृष्णः वर्णमात्रेण। किं कृत्वा। कृत्वा किं तत्। अभिगमं। अपां सलिलानां
तासां। गमनीविषया या कासौ अपां। कासां तासां। नासीकासां। सारस्वतीनां। सरस्वती
नाम नदी। किंभूतस्य आपः। याः अपः लांगली सरस्वत्यं तासां। सेवे। सारस्वतीनां। तासां। कासां।
बान्धवाः लांगली बलभद्रः। सिषेवे किं कृत्वा। त्यक्त्वा। कां हालां मदिरां। कथंभूतां हालां अभिम

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

ततसान्। विच्छिन्नस्वादान्। पुनः कथंभूतौ। नेवती लोचनाकौ। नेवन्याः लोचने नीवृती
लोचने। प्रत्येवर्ग्यकौ विन्हौ यस्याः सातान्। नेवतीव लभङ्गिनानस्यालोचनयो निवर्णावर्णौ
२८ यौजस्याः। तासौ। कथंभूतः समनाविमुखः। कर्णाविवेचुधीत्याक्रूल्लगेहेना॥ ५५॥ तस्या
कृष्ठे तनुकनखलीशैलनागावनीनोजन्होः कन्यांसगरतनयावद्धसोपानमार्गा
२९ गौरीवक्त्रभ्रुकुटिरचना याविहस्येव फेनैः शीभोः केशग्रहणमकरोदिन्दुलग्नोर्मिहस्ता।
५६॥ तस्मात्कुतुलेवात्। गच्छेः। कौ कन्यां। कस्य। जन्होः। जाह्नवीमित्यर्थः। कथंभूतौ। शै
लनागावनीर्त्तौ। शैलानी पर्वतानां। नागाः स्वामी हिमवान्। तस्मात् स्रवतीर्त्तौ। किल हिम
वतो गङ्गा प्रभवति॥ कथंभूतां। सगरतनया स्वर्गसोपानपंक्तिं। सगरस्य तनयाः स

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

गनतनयाः। तेषां स्वर्गसोपानपङ्क्तिमिव। याशीगास्त्रकरोत्॥ किं केशग्रहणीकस्य। शंभोर्महेश्वरस्य। कथं
भूतागंगा। इन्दुलग्नोर्मिहस्ता। इंदोश्चन्द्रमसि लग्नाः ऊर्मय एव हस्ता यस्याः सा इंदुलग्नोर्मिहस्ता।
किं कृत्वा। विहस्य स्मितं विधाय। कैः फेनैः। फेनैः। कथं भूतानां। गौरीवक्त्रभ्रुकुटिरचनां। पार्वती
वदने योर्भ्रूरचना। तां। नखपश्चात्कनखलं गच्छेः। कनखलदेवं। अपनेपिचः कश्चिदुत्तीर्यका
त्रीं करोति सस्मात्वा पश्चाद्देवं पश्यतीति॥ ५६॥ तस्याः पातुं सुरगज इव व्योम्नि पश्चार्द्धलंबी। त्वं चे
दच्छस्फटिकविशदं तर्कयेस्तीर्यगंभः। संसर्पन्त्याः सपदि भवतः स्रोतसि छाययासौ स्याद
स्थानोपगतयमुनासंगमेवाभिरामा॥ ५७॥ तर्कयेः। चिंत्येः। किं तदंभः पानीयं। कथं तीर्यक्॥
तिर्यग्भूत्वा त्वं तस्याः पानीयं आहतो भिन्नर्थः॥ किं कुर्वन्त्याः स्तस्य गंगायाः संसर्पन्त्याः। सम्यक् प्रक
गच्छन्त्याः॥ किं कर्तुं तर्कयेः। पातुं। किं तदंभः। क इव। सुरगज इव। क। व्योम्नि आकाशगं
गायां। कथंभूतस्त्वं पश्चार्द्धलंबी। पश्चात्पश्चाद्भागे उपरिस्थितः। केन। जदित्वं। अच्छस्फटिकपा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नीदी। विद्दलीपालुं इच्छसि। नहिनिर्यग्भूत्वा न कुर्जेः। कथंभूता। गंगात्रिभिनामा। शोभूना। केन संगमे
न। पुनः कथंभूता। श्यामोपगतयमुना। केना संगमेन। पुनस्वभवतरच्छाययजा। सैसर्प्यन्त्याः कस्य भ
वतः। च। स्रोतसितीर्ने। कथंसपदितन्नागादेव॥ अथ गंगा। त्रिभिनामस्यात्। कथंभूतः त्रस्या।
११ नोपगतयमुना। केन संगमेन। पुनस्वभवतरच्छायया। सैसर्प्यन्त्याः कस्य भवतः। च स्रोतसितीर्थे
॥५७॥ आसीनानीसुतजिनयिर्लंनानिर्गंधेर्भगणात्तस्याप्रवप्नभर्वज्ञाप्पगेरेलुवारेः॥ वक्त्रपस्प द्वस्य
२१ भविनयनोंतस्फटिगेनिभलः शोभामङ्क्त्रिनयनहृत्खातपंकोपमेयाम्॥ ५८॥ वक्त्रपस्ति चानिक
खि। कीशोमी कस्य त्र्यंदेः। कस्यत्र्यक्षः। तस्मात्स्य हिमाद्रेः। कानिंखानजिप्पसीति। कथंभूत। त्रीनि
व्यतनः उपविष्यः। च। स्टंगे। सिरखरे। कथंभूते। अच्छसमविनयने। मार्ग्रखेदनिना कौनाणाथीली।
कथंभूती शोभी। त्रिनयनहृत्खातपंकोपमेयो त्रीणिनयनानियस्य। सः त्रिनयनो महादेवः।
तस्य हृत्यः। हृत्य भसेनउत्खातः शृंगैस्वालितोयोसौ पंकः कर्दमस्तस्य उपमाबस्याः सातां

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

यथाकैलासपृष्ठेनोपनि। हनदृष्टोतारंगेतुपनिष्ठतः पंकइव॥ तथात्वमवलोकितवानसि प्रेक्ष
णीयोसि। किंकृत्वा प्राप्य। कं अवलींपर्यंतं। तस्याः गंगायाः। प्रमर्दकुत्पत्तिस्थानं। कथंभूतं सुत
त्रितशिलं। सुवासितपाषाणं। केन। मृगीद्यैः कस्तूरिकायतिमलैः। केषां नाभिगंधैः मृगाणां। कथंभू
तानां। आसीनानां। समुपविष्टानां। कथंभूतं अवलीं गौरी। केः तुषारैः हिमैः॥ ५८॥ तं चेद्वायौ
वहति सरलस्कंधसंघट्टजन्मा बाधेतोल्काक्षपितचमरीवालभारो दवाग्निः॥ अर्हस्येनं शमयि
तुमलं वारिधारासहस्रैरापन्नार्त्तिप्रशमनफलाः संपदोह्युत्तमानां॥ ५९॥ भोमेघानयानीय प
र्वतेहिमाद्रिं बाधा कोसौ। दावाग्निः। कोदावाग्निः सनलस्कंधसंघट्टजन्मा॥ शरलानां। चुप
सनलवृक्षाणां स्कंधेगात्रमुख्यः॥ तत्रयोसोसंघट्टः मेलनं तस्मात् जन्मयस्य सतथा। क्व सति
वायौ वहति सति। कथंभूतो दावाग्निः। उल्काक्षपितचमरीवालभारः। तर्हि वनं पर्वतं
समाप्तिं तु यास्यतीनं तु। अलं समर्थो भवसि। केः वारिधारासहस्रैः। नीतसंपातसहस्रैः। मनस्विनः

धीतदृ
सरलइति

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

संपदः विंदमाः विभूतयः। कथंभूताः। आपन्नार्तिः प्रशमनफलाः। आपन्नाः आगताः यो सौ आ
र्त्तिपीडा। आपन्नार्तिः तस्याः प्रशमनं तदेव फलं यासां ताः। के भीउत्तमानां। स्वेस्वगुणा।
अपनेपि जनः कश्चित्सर्वे स्वे स्वेषु प्रभुर्भवति तस्य संपदः। सुहृत्प्रसादनो भवन्ति॥ सुहृदीप्यन्ते
त्वां मुमुक्षवोनिशमसहन्तः॥ सागर्भमायतनस्मिन्दर्पोत्सेकांदुपरिशान्ताल्लंघयेयुर्भवन्तं॥ तान्कुथी
यास्तुमुलकनकाष्ठद्विपहासावकीर्णा। न्केवानस्युः पतिभवपदेनिःफलानं भयत्ना॥ ६०॥ कुथी
२८ याः। कस्त्वं। कान्। तान्। शातमानान्। पर्यन्तगीव विशेषान्॥ अस्य पवनाणान्॥ तान्कान्। जेभ
वंतं लंघयेयुः॥ भवंतं लंघयितुं वाछं जिप्सन्ति। कस्मिन्। पर्यन्ते हि भवति। कथंभूताः। असहन्तः
अप्रसहमानाः॥ कं त्वां। कथंभूतं मुमुक्षवो निर्विहिशाक्षे। कस्मै लंघयेयुः। स्वांग भड्गी। स्वशातीन
स्वशातीनत्वाच्यः। चकउपति। कस्मात्। दर्पोत्सेकात्। दर्पोत्सेकादनंतरं तान्॥ कुथीयाः।
तुमुलकनकाष्ठस्थिःहासावकीर्णा। तुमुलसंकुलपाषाणाशष्ट्रद्विपहासावयासान्। यतः कानागान्त

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

अथवा केपतिस्मवपदेतस्थुः।। हा निस्यानं केन लभेयुः। कथंभूताः निष्फलानंमयत्नाः।। अयमोपि
नः कश्चिन्नुद्दलेनसहस्पर्द्धां करोति स निःफलानंमयनो भवति। ~~तत्रकस्को~~।। इत्थार्थ वनाणिन्या
समर्दुन्दुमौलेः।। शरवत्सिद्धैः। उपहितवलि भक्तिनम्रैः प्रतिज्ञाः। यस्मिन्नहं दृश्यो कनाणविगम
उद्धृतपापाः ~~दृस्मुस्न~~पापाः। कल्पिष्यन्ते स्थिरगणपदप्राप्तये सद्दधानाः।। ५ ।। प्रतिज्ञाः प्रतिक्रम्य। गच्छेः।
कस्त्वं कस्त्वा। कोश्चन्निमग्नो नमिमिति। अध्याहारः। तत्र पर्श्वे नेवनाणन्यासी अव लोकजिष्यसि
निःसंदेहं। कथंभूतः। वनाणन्यासी। ख्यातेस्फुटे।। घट्टघट्टिपारवाती। कस्यवनाणन्यासी अर्द्धेन्दुमौलेः
स्वामी सो। पुनः कथंभूतः। उपहितवल्लिः। उपढौकितसत्कारो केः। सिद्धैः।। कथं।। सी स्वनः। अन
वनतः। तीवकथंभूतः।। ६ भक्तिन मोजस्विनयनाणन्यासे। इत्यसति स्नद्दधानः।। पुत्तुष्टाः सद्यास
हिताः। पुत्तुष्टा येत्र विष्यन्ति तेस्थिरगणाप्राप्तिदेवि तस्याजीगणा लभ्यते कल्पिष्यन्ता। कथं
भूताः। उद्धृतपापाः। कथंहत्वं हृतत्वा गतपानकिल्मे। भविष्यन्ति। कस्मात्। कनाणविगमात्।।

वलिदेल प्रभेदेच कः। चम्भरचं [illegible] उपहारेप्युपमः [illegible] तुजश्च्यो जयकर्मणि। ग्रहदारु प्रभेदेव
जठरा ग्रस्वेपि चेति मेदिनी।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

इन्द्रियजकनगाव्यपगमात्॥ योगावस्थाभ्यासदेव। ६१॥ शब्दायन्ते मधुरमनिलैः कीचकाः पूर्यमाणाः
संसक्ताभिस्त्रिपुरविजयो गीयते किन्नरीभिः॥ निर्ह्रादी ते मुरज इव चेत्कंदरेषु ध्वनिः स्यात् संगीता
र्थो ननु पशुपतेस्तत्र भावी समग्रः॥ ६२॥ सोपयोदा। ननु पशुपतेरादिकरिष्यंतीति। के कीचकाः। छि
द्रवंशविशेषाः॥ कथंभूताः पूर्यमाणाः। कैः अनिलैः। वायुभिः। कथं मधुरं। यथा स्यात्। शब्दैः।
न केवलं कीचकाः शब्दायन्ते। गीयते कोसौ त्रिपुरविजयः। त्रिपुरदैत्यविजया संग्राम[illegible]नं।
२९ काभिः किन्नरीभिः॥ देवगणविशेषाणां स्त्रीभिः। कथंभूताभिः संसक्ताभिः। गीतनसनत्वव्याप्ता।
न्। चेत्तव यदि ते तव ध्वनिः निर्ह्रादी शब्दसहितः। मुरजइव मृदंगइव। कंदरेषु स्यात्। तर्हि
ननु इति संबोधने। पशुपतेर्भैरवस्य संगीतार्थः समग्रः ना[illegible]भावी॥ कान्तर। पर्यंते प्र
नेन हृष्टपुष्टं भवति। यदि तव पर्यंते कंदरेषु गुहासु मृदंगवत्॥ मधुरा तेन वद्ध जमेव

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

वति॥ नहिंस्तीमहादेवसंगीतार्थैः पूर्णस्यात्॥ ६२॥ प्रालेयाद्रेरुपतटमतिक्रम्य तांस्तान्विशे
षान्हंसद्वारं भृगुपतियशोवर्त्म यत्क्रौञ्चरन्ध्रं॥ तेनोदीचीं दिशमनुसरेस्तिर्यगायामशोभी श्या
मः पादो बलिनियमनाभ्युद्यतस्येव विष्णोः॥ ६३॥ सोमेघ तेनपथा। उदीचीं दिशं अनुसरेत्
तेनमार्गेण उत्तरमार्गं व्रज। कथंभूतस्त्वं॥ तिर्यगायामशोभी। तिर्यग्विस्तरेण शोभमानः। किंकृ
त्वा। अतिक्रम्य। अतिवाह्य कान्। विशेषान्। तान्। पूर्वोक्तान्। कस्य प्रालेयाद्रेः हिमव
तः। कथं उपतटं। उपसमीपे इत्यर्थः। तेन पथा तेन कृतेन॥ वर्त्म हंसद्वारं। मानसोत्कानां
न हंसानां तद्द्वर्त्म। न केवलमेतत्। भृगुपतिजस्तदेववर्त्म। तत् च यत् क्रौञ्चरन्ध्रं। कि
लयत्युनामेणावाणैः क्रौञ्चपर्वतस्य भेदः कृतः। अनेन सोऽन्त्येनोक्ते। पाद इव वनगा इव।
कथंभूतः। श्यामः श्यामः। कस्य विष्णोः। कृष्णस्य। कथंभूतस्य। बलिनियमन।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

भ्युद्यतस्य। बलिदानावसरे॥ ६१॥ गत्वा चोर्द्ध्वं दशमुखभुजोच्छ्वासितप्रस्थसंधेः कैलासस्य त्रिद
शवनितादर्पणस्यातिथिस्याः॥ शृंगोच्छ्रायैः कुमुदविशदैर्यो वितत्य स्थितः खं राशीभूतः प्र
तिदिशमिव त्र्यंबकस्याट्टहासः॥ ६२॥ त्वं ऊर्द्ध्वं। कस्य। कथंभूतः अतिथिः कस्य। कैलास
स्य। कथंभूतस्य त्रिदशवनितादर्पणस्य। त्रिदशानां देवानां वनिताः कामिन्यः तासां दर्प
३० णी तस्य। किं कृत्वा गत्वा। कथं तु ऊर्द्ध्वं पुनरपि। कथंभूतस्य दशमुखभुजोच्छ्वासितप्रस्थसंधेः।
दशमुखस्य रावणस्य भुजादण्डैरुच्छ्वासिता सा। प्रस्थसंधयो यस्य तस्य शोभा। कि त्वा नावणेन
कैलासः उत्पाटितः॥ पुनरेव व्याख्यायते। बाहुबलतुलनां कुर्वता॥ यः कैलासः कुमु
दविशदैः शृंगोच्छ्रायैः। कुमुदवत् धवलैः शिखरोन्नतैः॥ खं आकाशं वितत्य व्याप्य स्थितः॥
क्ष्यन स्वेन्त्रजाते॥ अट्टहास इव। कस्य त्र्यंबकस्य महेश्वरस्य। कथंभूतः राशीभूतः॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

पुंगीस्नुतः। कथं प्रतिदशाभिवद्स्यादिराइव॥६४॥ तुन्धरपामि त्वद्विनटगते स्निग्धभिन्नीजना प्रेस
चः स्कत्वाद्विवदनदनके द्गोनस्पनस्प। शोमाभ्रद्वे स्निमिव नवनवैल्गा॥जीन विवीमंसन्यस्तेसति
हलभ्रत्नो मेवकेयासखीव॥६५॥ मोमेघा। नस्यन्नद्वेः यो भीक्वहेतुन्धरपामि। तस्यैकेलासुस्या।
शो नाघ्रप्रावयामि। कथं मूनस्य। नस्वद्विनदस्निग्धैवनद्धि न्नीज नवस्निग्धभिन्नीजनी। नस्यव।
स्वा मायन्स्वसनस्मिन् छेदगोनस्पा। कथं मोनस्ना। स घस्नक्रु॥ दैवा। स्कृतेः क्लि न्नो थ्यासो। द्धि
नदन्दनस्तस्यच्छेदः नद्व ज्ञोनस्तस्यशोभि। नन्केलासक्तनद्धिनददशानक्षेदवन्॥ गोनकुसीस्य
नस्मिंन टगतेत्वजि। कथं मूने। स्निग्धभिन्नोडिनाभे। स्निग्धखासो॥ भिन्नीडनरवेवनिस्नि
ग्धभिन्नीजनाभनस्मिन् कथं मूने॥ ती। शो। नी। स्निभिनदशानावासमीभिवके स्कन्दे। कस्मि
न्। क्वीसन्यस्ते। स निस्कंचा तोष्पितेसति॥६५॥ द्वित्वा नस्मिंजुजगवलयीशंभुनादन्तहस्ता
क्रीडारौले य्यद्विवविवन्पादवानेगगोनी। प्रेगीमिक्यात्विवर्त्त्यिनवपुस्त्रीचितानजलोघः

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

४०२६

सोपानत्वंकुरुमणितटारोहणायाग्रगामी॥ ६६॥ तत्रावश्यंकुलिशवलयोद्घट्टनोद्गीर्णतोयंनेष्यन्ति
त्वांसुरयुवतयोयन्त्रधारागृहीत्वं॥ ताभ्योमोक्षस्तवयदिसखेघर्मलब्धस्यनस्यात्क्रीडालोलाःश्रवणप
रुषैर्गर्जितैर्भीषयेथाः॥ ६७॥ भोमेघ। तत्रतस्मिन्पर्वतेत्वंनेष्यन्ति। काः। सुरयुवतयः। देवांगनाः। की
दृशीं किंकृत्वा। यन्त्रधारागृहीत्वं। यन्त्रमुक्तजलसीकरनिस्पंदिमंदिरीभूतेनत्वं। कैलासे। अवश्यं
२१ निश्चयेन। कथंभूतस्त्वं। कुलिशवलयोद्घट्टनोद्गीर्णतोयम्॥ कुलिशेनवज्रेणहीरकेण कोमलयाच्य
लंकृतो। योसौवलयः कंकणस्तस्योद्घट्टनं। संघर्षणं। तेनउद्गीर्णतोयं। येन। भोसखे। ताभ्यः सुरयुवति
भ्यः यदि। तेनवमोक्षोनस्यात्। तर्हित्वं भीषयेथाः। कैः। गर्जितैः। स्तनितैः। कथंभूतैः श्रवणपरुषैः।
कर्णकर्कशैः। त्वंतस्ताः। किंभूताः क्रीडालोलाः। खेलचंचलाः। अतस्त्वंभावयेथाः॥ ६७॥ हे
मांभोजप्रसविसलिलंमानसस्यादधानः कुर्वन्कामंक्षणमुखपटप्रीतिमैरावतस्य॥ धुन्वन्वातैः सलि
लएवमेतैः कल्पवृक्षांशुकानिच्छायाभिन्नस्फटिकविशदंनिर्विशस्तंनगेन्द्रं॥ ६८॥ भोमेघ। नि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

द्विरा: त्ववेराकत्निष्पसीनि कुत्त्वी। कैं जगेन्द्र। कीनगनैर्ह्न्नं कैलसमित्यर्थः॥ कथंभूतंपर्वतं। काजारितन्नः
फटिकविरादं। घ्यालापिन्नोस्फटिकसंघद्दिरासौ शुद्धस्फटिकविरादौ उपनिजदेवद्विपते। तदेवकान्तस्यात्
पतेलक्ष्यतियजेन। शुद्धाउक्ता। किं कुर्वेन्। मुन्वन्। कानिकल्पवृक्षांशुकानि। कल्पवृक्षनायल्लवानि। कैः
वानैः। कथंभूतैः सलिलपृष्णनैः पानीयविन्दुवर्षारीलैः॥ किं कुर्वाणस्त्वं। आददानः। किंतत्। सा
लिलीपानीयं। कस्यमानसस्य। कथंभूती हेमाम्भोजप्रसविस्वर्नकमलजनकं। किं कुर्वन्। कुर्वन्
कौत्ताणमुखं। पटयीति। जाणैमुन्तेमुखपटवत्॥ प्रीतितीकस्य ऐरावतस्य। हस्तिनः॥ दत्तानखोन
गेत्रणजिनिद्ववस्तैस्व न्पसंगैर्भागा कुंलान्त्तं हस्वा। नष्टनलकीजस्पसेकामवात्रिन्॥ जाव:
कालेवहतिम्लसलिलोज्ञानमुखो विमानेर्मुक्ताजालग्रथितमलकं कामिनीवाभ्रवृन्दं॥
॥ ७॥ ६२॥ भोकामचारिन्॥ स्वेच्छा चारिन्। नकुशस्पसो कः कलात्वं। अपिलजशस्पसे॥ किं
कृत्वा॥ हस्वा। कीम्प्रलाकी॥ कीनगरी। कीदृशीन्॥ न्पसंगगाडुकूलीं॥ अच्युतगंगापे

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

३

४ ३।४

टवस्त्राम्॥ काउत्संगे॥ क्रोडे। कस्य त्रास्य कैलासस्य कस्येव प्रणाइनइव॥ जयापात्रां इनउत्सं
गे क्रीवनकामिनीमवलोकयते। नधायपलकी। कैलासस्योत्संगे इकासी निविर्वेषः। न
घाम्यलकात्पः दुम्भाकं कालेवर्षास्तुदौ वहति विसलिलोद्गारं। केः विमानेः कुर्थम्ब
तेः। उच्चेः। दीर्घउच्चैरित्यर्थः॥ नकेवलमेतत्॥ जावहति। कं ध्वम्बरहन्दे॥ मेघसमूहीक
३२ यौन्नतं। मुक्ताजालग्रथितमलकी। मक्तिकसमूहैः॥ वद्धकुटिलकेशी॥ कत्वावह
ति॥ उच्चैर्विमानेः॥ अभ्रंलिहैर्विमानैः॥ ६२॥ विद्युत्वन्तं ललितवनिताः सेन्द्रचापं स
चित्राः संगीताय प्रहतमुरजाः स्निग्धगंभीरघोषं॥ अन्तस्तोयं मणिमयभुवस्तुंगमभ्रं
लिहाग्राः प्रासादास्त्वां तुलयितुमलं यत्र तैस्तैर्विशेषैः॥ ७०॥ मोमेघा जस्मीन्न

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

गर्जी॥ प्रासादाद्रवलग्रहाः॥ तौ तुलयितुं मनोज्ञाः। भाविनिताः कामिन्यास्ताभिः सहिताः।
पुनरपि त्वं कथंभूतं। सेन्द्रचापं सह इन्द्रचापेनावर्त्तते इति सेन्द्रचापस्तं। तेन कथंभूताः। सचि
त्राः सह चित्रशालाभिर्विभक्ता इति सचित्राः॥ पुनरपि त्वं किंभूतं॥ तौ अन्तस्तोयं। अन्त
र्मध्ये तोयं पानीयं यस्य। अन्तस्तोयं जलं। ते तौ किंविशिष्टाः मणिमयभुवः। मणिबद्धभू
मयः॥ पुनरपि कथंभूतं तौ। तुंगं उच्चं। ते तौ किंभूताः अभ्रंलिहाग्राः। आकाशस्पर्शिशि
खराः॥ ईश्वरप्रसादात्तैस्तैर्विशेषैर्जितम् अलम्॥ ७१॥ आनन्दोत्थं नयनसलिलं य
त्र नान्यैर्निमित्तैर्नान्यस्तापः कुसुमशरजादिष्टसंयोगसाध्यात्॥ नाप्यन्यत्र प्रणयक
लहाद्विप्रयोगोपपत्तिर्वित्तेशानां न च खलु वयो यौवनादन्यदस्ति॥ ७२॥ ज

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कर

अलस्यां नगर्यां नयनसलिलं॥ आनन्दोत्थमेव। नेत्रवारि। आनंदस्यैव। नान्यैर्निमित्तैः॥
प्रतेनस्नेहाश्रूणि विहाय कोपि न रुदति॥ न केवलमेतत्। न विद्यते। कासौ। न पंसापऋः। अ
न्यः। कस्मात्। कुसुमशरजा। कंदर्पात्। न देवदृष्टसंयोगस्य। व्याप्त॥ वाञ्छितनाति। साधनात्। सो
पि तपो वाञ्छति संभोगात्। नाशजाति। न केवलमेतत्॥ न विद्यते कासौ। विप्रयोगोप्यपरैः। अन्यत्रा
३३ पि। कस्मात्। प्रणयकलहात्। स्नेहकलहात्। अन्यत्र वियोगो न विद्यते। न केवलमेतत्॥ वित्तेशा २
नां यत्र नाम्। वयः यौवनादन्यन्नास्ति॥ ७१॥ हस्ते लीलाकमलमलके बालकुंदानुविद्धं नीता
लोध्रप्रसवरजसा पांडुतामानने श्रीः। चूडापाशे नवकुरवकं चारु कर्णे शिरीषं सीमंते च त्व
दुपगमजं यत्र नीपं वधूनां॥ ७२॥ यस्यां नगर्यां। वधूनां कामिनीनां लीलाकमलं विद्य
ते। कीदृशे। न केवलमेतत्। अलके विद्यते कुटिलकेशामस्ति। कर्पन्ति बालकुंदानुविद्धं। न पीनैः। कुंदपुष्पैर्युक्तं न केवल

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

मेतन्नू। विघेनफाअनन। स्तीः मुखफा न्निष्क थैमून्ता। नीना। कीपी इत्नी। फेनलोभ्र नूसन्न जसा। लोभ्रनुथमेपुत्ता। नफेवलमेनव
विघेतनवकुन नर्फेनूतनपुष्पेनुस्नानुथ्यो। फस्मिदत्तूडापायो। फेशयूत्यो। नफवलभेतनू। विघने कितत्रो श्रीपीफपैनूत्तो।
सातुमनताइ। फस्मिदू। फूसानफेवलमेतन्त्रा। विघनफेनीर्फैरवी। फपैन्नूतो। वैउपूगमजो। वेपागमनेनत्र न्नूत मित्यथै ४।
फवीसन्ने। फेनामतायेसिद्दन्यान। ॥२२॥ नस्तीयिपजाश्वित्रमाणिमत्तु नूत्य हम्नूख्यना। लिज्यातिश्वादाकुस्तुमनविन
न्युत्वामहत्रूसहाना। ३। असेवन्नमयुतातिपत्तूलुफल्पु टन्नूस्तूतो। चूहमीन चेनिणुशनफेः श्रुथ्यनश्रूफतम्तु। ॥२३॥
नस्तीपुनिअसेवन्नोफेनन्नूः। किंतन्महत्रामेघी। फथैन्नूतोगतिफलो। फेशुआफ्लनसु। उष्क्रोतमु। फषूंन्नूतनसु। विदीन
सातुफनेलु। कथैश्वानफेमैयानेःश्वानेःश्मेरमैदूक थैन्नूतो। फल्पटन्नाश्रूतो। फथै ननाम्वेठन्नमस्तूसहायाभैःसोस
फामिनीसतुहाघः। ष्फिकत्र्या। आगन्या। फामिहमेस्थला। नि। यवलाम्हहा नि। फथै हूना निलिनमणिमजा नि
शेलमणिभ्रमानि। फुनरपिफथैन्नूता। नि। ध्यानि घानाकुत्तुमनविना। नि। माणीनीक्लो। निस्ता मानाकुत्तुमनविना।

सरस।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

१ स॰लि॰

।।७३।। मेघादिकन्याः स्फिलिलसिष्णितैः स्वप्नमाना मनुष्कैः स्मेन्द्राणी मणिनद्रुतीस्य प्रभावानिता स्याः। अन्ये सं
कनक स्फिकना सुस्थिनिकेपगूढे। क्रीडन्ते मणिमिव मनन्त्रथिता देवकन्याः।।७४।। यत्रन्वसौ नगर्यां क्रीडन्ते
काः स्वकान्याः देवकुमारिकाः कथं भूतास्त्रमत्ताः पालिता देवतावित्ता। कस्मु क्रीडन्ते मणिभिः कथं भूतैः अन्वे
३४ ष्येः अन्वेषणमुक्तैः कथं भूतैः कनकस्फिकनामुद्दीतनिक्षेपनिक्षेपैः मिलनेनेनगूढैः अलिक्तैः। क
थं भूताः कन्याः मानुषैः मनुष्कैः वाहुनिः कथं भूतैः यशस्विलसिष्णितैः कत्वाः मेघादिकन्याः शनी पशीत
३८ पुनः कथं भूताः वा निशा स्याः वानिक्षौ उष्णाघर्मो पार्श्वेनिचानिता स्याः। किमाध्याप्रभाः। कथं भूतानि दानी
कथं भूतानी। अनुतन्तुनुहीतनिर्दैतिस्त्रनुहर्ननीति अनुतन्तुहः नेश्मी।।७५।। नीवीर्षेवो वायुस्मिन
लि ध्विलीयत्र मनगानन्तनी मेघौ गाः ध्वनिस्तनकरे प्रदीप्तपन्मुखमिन्नेन। अर्थिनं सुगानमित्रुरेवम

१ कौ॰मे॰१ १ व्या॰कि॰

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नापन्न पदीपे। क्रीमूछस्थै नवनि विफल त्रेमिना वूस्कह्यसिः॥७५॥ नय्रनवीउनिलवत्ति कासो वूक्षोमुसिः। का
सोपनोगणनो। फथैनूतामव नि विफलथ्रेनितलवत्ति। निः फलात्र्न राणनयनि। पतः फथैनूता नोम्र्तत्सी क्री
मूछनी। न पसामपत्तु राणोः किं कचा। आय्य। फा नश्च दीपो। रनमपाः पदीपाः नन पदीपास्वा त्र। फथैनूता
नो। अर्थिं हुगा नृ दी नपाउ हुगान्। कथं अनितुं पसनीमनवा। कछुसल्तु। आजिपखु। कोउ। त्रिवेगुवल्लवे
णु। कथैन नपुं। सफामवा। अनिन्द्रनेणु। कैंपसल्लिउ। कैनोमे पह स्त्री। फआश्रेमइ ख्योत्वथात्र। फथैन
नेन्द्रोमी। नीविवियोघु सितसिथिली। नीयाः फछि दूसाःवैयः नुद्रवी। धातस्माउ खुसिते भ्रंसिथिल
स्यान यास्तिनी॥७५॥ गलुके पाद्दल फपनितः पैत्र्मी दात तुध्यैः पत्रछे दैः फनफकमलेः फष्प्रिवि ह्री
सिमिखा। हुका। वोलेष्ठ नफ मल नजे शिव कष्टवे स्वरुनेडु न्ने थाना ग्रो स विउउ दल सूप्य नफानि
लग्न ९ पनि भलो
© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

35
३५

नीनी॥ १६॥ सूयते ज्ञाप्यते। फः मध्येः न्नैः शाः। मिथ्या दे। अपि न्नैः शाः। अप्यवाज्ञियावी म वने श ॥ का सी कामि
नीनी त्रिनवा सेंगच्छन्नीना मित्य थेः ॥ कदु दने। फ स्स विलु ॥ श्री सू ने स्य त्र थम ज्ञा व ता मि दा न त्रु ष्यै ज्ञा पे ते॥
फ थै न्नू नेः म्नः अल फ पन्नेः श्रु ति ला फ श म्यः घति ले ॥ त स्मा त्का ग न्तु र्क पा त्व ग त्पु न्कु ष्ट्वा। गा ति नो स्तु प्या त्रा न
के वलं दा न त्सु थ्ये प त्र च्छे दः स्व सू य ते। न के वलं म त्रु दः। फ न फ फ म ले स्व सू य ते। हा ए फ म हे ॥ क थै न्नू ते ॥ का श्च
दि श्री सि त्रि स्व फ ए व त्यौ वि श्वे सि त्रु मौ ली न स्पा नि ने ॥ न फ व ल ल हा नेः स्व न त्का हा न स्व क पै न्ने ने ॥ ङ्कि न्नु स्तु वेः त्र
त्नि गुणेः क पी न्न नेः न्नु क ला लेः मै क्रि म स मू हेः क थै न्न ने ॥ न फ ले श क्ले श न फ ल श म्या वी हा नेः॥ १७॥
नेत्रानीताः सन्तता नित्ना म द्वि म जा ग्र धू मी ना ल स्व्या नो ष्व ज न फ णि ष्का द प्य न्तु न्या च्छ स घः॥ सि फा स्थ ह
इ प द प ल ल मु क च्छा ह्या प त्र जा ले धू मो ज्ञा ना नु ल ति नि स्नु ना ल ङ्का ना नि ष्प न त्नि॥ १९॥ म न्न प्र सी

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

त्रुतिम्यन ब्वो फेजलहुवीमे वाःफर्यैंह्न नम्ह्योह्याल्व समानाःफर्यैंह्न निम्पतन्नो मर्जुनाः तिंवुये न्ह्नो ह्नुम

कुफोनाऽस्वर्थेः केः निविष्यत्रि। गलैः गवान्नेऽ कथैंह्न नालमुवःश्नो हानुहुकनि निहुणो ह्नुमस्य ह्न

ह्नुमो ह्नानशतस्य अनुह्नानि स्व ह्याह्नति श्रे निनुनाःतम्ह्वयाः वथा ह्नुमः पालेग्र ह्नन्ववलो वयुतन य

ह्नो। अनस्प्रेजतांधी फाम्यु ह्नाह्वा अपनापिलःफु ह्विपुनग ह्नवेग्रीफनेतो। श शीकिनो ह्नुचाम

किलल्वा। हुन्या घविदताकोणिफदर्थ्य ह्य फीवीदस्य्रो तलीह्र तलेसफणिफाः श्रीफत्राऽस्वफलु पः

त्नसोह्वपणे ह्वजलफालोफाह्वपणे किणो। अलोख्यानो। दिव शाला त्रो। फथैंस घग्र ह्नुणादेव। फथैंहूनो नद्य

निवफेननेत्रा। वास्तुह्वनाः फथैंन्तनेन। पतनगतिना। अनवनतुगमनेन फाःमहिमानाःयत्रभिनम्याः अ

लफानाः। विमानायग्रभूमीनाद्विमानायग्रभूमी ॥७२॥ पवश्रीणी त्रिवनमत्तुपा लिगनो ह्वसिनानीमे मला। नि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

त्र्यम्र

सुननज नितीते हुजा लेवनेव। च्वसेनोधापगममविशदैः श्रेनिनारिज्रपादैः श्यो हेपितफ्द जललवसेदिन वैद्रुञा
न्नो।।७८।। म्सोपुनीत्यातेप क्लि। स्फेपन क्लिकि वैद्वफीलः। वैद्रफान्नामणपः। फीश्रीगा ला निशनी रात्स्येफपीन्न
36 लो। सुनतजानिनो। सुननात्यन्नो। कासीत्रीणो। त्रिप्ननमनुजालिगितो स्तुसितानो। त्रिप्ननमस्पव क्लसेपन्तुला
वाहूनाभ्यामालिगितेतेनबु स्तुसितो। त्रिनतमवकुन्यीडस्य लिंगितेनत स्तुसितो। नासो त्रिप्ननमनुजालिगितो घ्या
३६ सितानो। फथेन्दृतन्श्वैद्रफान्ना। ३ तिहुजा तावलेवा। स्पृत्रनेतुना। गवा न्नातेवितः नेवपैद्रा दधेः पानीप
नन्यान्त्री। अन: सुननसा निनेभ्यो स्फोपन्ननि। कथं हूना फो पदक्लि। जललवप्योदिनः श्रव न्लजलशीफ्रा
न्नातेताः फथीनूनाः श्रेतिनः केः वैक्लिनिगेः। कथेतूतेः वस्यीनोभापगमविशदः वुदीना नासूखे प
तस्यत्रपगात: तेन विशदैः निम्र्पलैः।।७८।। अन्वीणा क्षी नेपननि प्रजः श्रन्पहिन कफैः हक्राप क्लिजप

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

दुसः क्लिन्नेने के क्साध्वैं विस्त्रा जा रव्यौ विदु व्यवणिता वानतु ख्यासहला: वृद्धा पानैर्वहितु पवनै का मि नो नि द्विशा लि

॥७९॥ मत्रणस्यौ उ नि र्घि शन्नि फि काभिनः ॥ किं निर्घि शन्नि छ पवनौ उ घती विच्त्रा जा रव्ये विस्त्रा जना मा नौ कर्णवैं हिवा मृ

कर्णैन्द्रनौ वृद्धा पानैवृद्धौ अपान त्रात वृद्धा पानै कर्णैन्द्रना: ॥ विदुयवनिता वानहुरव्या सहला: ॥ विदुघा निजिता:

फन्तो स्त्रासौ वान समू कुम्भन म्यादु ख्या स्था स्वसहाला: दै पीति तुल म स्त्रीसहाला: तुल नृ पिकृथै कृना: अक्री गोल नेपवनो

लियाल: स्त्रकी गासी पूतो: अनमो प्रेवृ न तेषु नियबोधे मीन याधेयू सिंग हनि खुमन कृपसङ्क स्व फे: फिन्न नैसहा कर्णै

भून नक्रकीर्ति: किंकुर्वन्ति गा प्वाङि: ॥ किं तद्ध्वन पतिसस: ॥ कुर्वन्वस: कर्णैवन्मही दिनेदिने प्रति ॥८०॥ तृतीयाम

दुव धन पतिसरव्यैं जनस्स्यपाव्हसैनी खानरवापैनवहनिलना मन्त्रथ: स्पद्य: सौ ॥ सम्बूमैग श्वाहिल नन्ते: फामल कौ दना

घे: स्वस्या भिन्न स्वतु न वणितामैवल क्लिव ॥८१॥ मन्त्र कसौ नयहुतीनदक्षाति ॥ फौसो ल न म्यथः फे द्वचे: विवाप

नैत्तुः ॥ कर्णैन्द्रनौ व्यपदह स्तौ ण्यपचपानो स्वाविवनपस्थित्वा ॥ यन्तु: खिनन्त्रा ॥ कीलवाम त्रा शास्याक्ने देथदवी ॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

सा

३२ धनपतिसदृक्कुबेरमित्रो कथ्यन्तु ते। वसौ नैकथ्यं न्दाता पुनपलेण। कस्मिन्नपद्गतिमव्याह। किलपुष्पे मगदेवनकासो दम्भवं।
तनोतस्मात्स्मवकृतिं। कथ्यं वाचापावृक्लृप्तान्निनतस्य कामस्यआनिनः सिद्धाप्तवा कैनवपि द्धश्च वतुनखणितावित्रमो
वेनोवा। दत्तश्रीविलासैः। कथ्यन्तुः अमोघेः सफलो। कमलन्क्षु। कामचेष्टुः। उनः कथ्यन्तु ते। अतिरत्नतद
ने। क्रियाकैर्नित्य। थे। कथ्यैस त्रनीगीव थासाम्। ॥ ७॥ वासाश्चित्रे मधुनमनन्दे विभ्रमादेशादको। पुष्पोदुदु
किसलयेकेटू प्पणानो विकल्पो। लाक्षानागीबुलनफमल न्याखनोगे वदस्यामे कः भूते च फलमवला मैड
लेफलप दत्तुः॥ ९॥ अत्र नस्पोतु निर फश्चे स्पः फल्प पत्तुः अली फणी असवति। त्र धमननस्मात्। वः
मुः। वृत्ते कथ्यन्तु ते। विभ्रमदेशदत्ते। विलासादेसवतु नीमधेमेव दो ब्वे। अलवा मैडल कामिनी नी। भूष
त्रसवनो॥ ९॥ नवापूजनमलैरत्नस्वनापादपानित्याद्युष्पाउस्वेणी तविनवशाताबिन्य पद्मांनानतित्यो॥
© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

केको कैण भवनवासिषिक्तोनित्यमाभ्युक्कलापानित्यज्योत्स्ना प्रतिरूत्तमो दृक्तिनम्याः प्रदेशाः ॥२३॥ भवनवन कर्मणै
नुति पादपासन्नु विघन्नो । कर्थन्नूनं । आकूलज्ञ्मनमुख्य ॥४॥ आसमन्तताभावेनकृत्त्रा । पिङ्गमनखुरच ॥४॥ शाकूनो
नोनः पुनः कथं नून ॥४॥ नित्य पुष्पासन्तेष्विता ॥ नकेवलीवादपुः नत्ति नित्यश्वैविघन्तो । पश्चिमरूपश्वसविनि
कथं नूनं ॥ नित्यपुष्पा । सदापुष्पिता ॥ कुदावविदपितुष्पानादेम्नदैनान्हि । तत्र पुनः कथं नूनं ॥ किंस्वरूपाणि
न सनं ॥ हिंसाश्रेणीहिंसपंक्ति ॥ लभ्यान विताननमानम । श्री नासूद्या । हे शाश्वती न वितन्नस्वना । ताएव नित्य
थ्यानकेवलीनलिन्त्यः ॥ भवनसि स्विनाविघन्नो गरूत्क्रीडाम नूनं ॥ सन्निकथं नूनं ॥ केको कैठकेकाभिरम्य
त्न्नूनवाली नि ॥ १ ॥ उत्फलिता ॥ केको केठः ॥ सदाद्युनिसहिताः ॥ नूनं ॥ की दृशा ॥ नित्यमाभ्युक्कलापानित्यमास्वतो
देवी भिमनहफलापावेणी तेन्स्था । नित्यमाभ्रकलापा ॥ नित्यं तन्नि पुनपद ॥ नकेवली नवनासिभिनः ॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

यदोप्यस्वमन्त्रितजनीकुलानिवाकथंभूताः। नित्यालयो ऽप्राप्तिकं ननमेदन्निरम्याः। नित्यालयो ऽप्राप्तिहत नो
वृत्तिदैवोनेनयातेनरम्याः। नमणीयाः। ८०। तत्रागोयुनपतिगृहाद्भुतनेणस्मादीजेहृत्वालन्योस्तु नपतिय नु
३४ श्वातुणानेनद्यानान्तस्यापान्नेफलफलनयः फान्यवा वद्धितोमेस्वप्राप्यः स्वफलमिनोवालभेदान दन्ताः। ८१।
तत्रनस्यीनागाद्वोत्रस्मिविद्यते। किंनुत्रागारेगृही किमपान्त्यादीमे अप्राकीर्णफलतुनेणाफस्मात्तु नप
३८ निगृहान्कुवनत्रपादात्। कथंभूतीलेन्ध्या नहयणीजीकस्मात्रावद्धतान्त्रफलनोनपाल। कथंभूतेन तुनपतिः
नुस्वातुणोसुणोदिवानीपतिद्ध न्द्रःस्युनपतिः। तस्पयत्नुशनघावातुवनो ऽयुनपतियन्तुश्वातुनेत्नु। ९८०
नावणस्तुपात्रेवालभेदान दन्तो ऽस्मिन्नूननोदेवत्तुनास्मि। कथंभूतः। वद्धितफला फान्वावासालानां जप
कस्यतेममातुननापिकथंभूतः। हम्त्राप्य हम्नाम्यीत्राप्य। अथवा हम्नाः। त्राप्य। तुननापि कथंभूत।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

न फन फ मितः ॥ घ्रवफे त्रुष्यगछ न्भूमितः ॥ ञन स्योन्त्रे ञनेछन फनान वाइव । हन्ति मङुवइव ॥ ४९ ॥ वापीर
स्मिन्म फन शिला वठ्ठ सोपान मार्गो हैमे रथन्न । विफ व फ मलै छिग्यवे उपीता लै ३ । वस्वा मोदो छन फसन
मानसैसे निह सीन ध्यास्यन्ति वपश्रुव गनछा मपिञ ञोहैसाः ॥ ५० ॥ अस्मिन् दृस्ये वापी गरुदीर्घिका । क
स्मिन् गरुडपथे वसाहसमेन कथं भूना मुफ शिला वठ्ठ सोपान मार्गा । कथं भूना ञन पिछन्ना । ञा वादिता ॥
के चिक व फ मूलेः । विफ सिन क्लिनो ॥ कथं भूने हैमैः । शोवर्णे कथं भूने छि श्वैवदूर्यनाले ॥ स्निग्धो साम
ना । वासो वैदूर्जेः ॥ स्निग्ध ॥ वैदूर्य ञदरू नाला निर्येना । नि ॥ वस्वा वा फशोदे पानी दिन ध्यास्यति । नसेव को
के हैसाः । कैमा न पी कथं भूने स । निहासो । निफ पम पिमानसे ञवशा मुखापि सेवन्ते । कथं भूना हैसा ॥ छन
वसनन्नः । छना वसने वैश्ने छन वसतन्नः । नमणी दञाहन्ध दि । या ञ्पि कल्वा । क्रेञाद ध्या । फिछनापि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

X नविनिशम्नः॥२
X श्लि॥२

ध्याप्यप्रगलत्स्रुवो नवविस्पन्दिन्नि॥एतेन मोघोदमेपिमानसी अवगणय्य नत्रैव वसन्ति॥किल आशाठेहेपाः॥अनु
वसन्ति वनेस्मिन्मानसे ऽनुराज्ञि॥५८॥तस्मिन्नेव निस्विनतरीश्वरैः प्रशलैर्निद्रनीले क्रीडाशैलः फनफफदलीवे
ष्टनः प्रेक्षणीयः॥म कृत्स्ना॥४॥त्रिपद्भक्तिपरवकन्या सा फानने णभन्को पान्तफनिलतडिते न्वीलमवधना मि॥
॥५९॥तस्यास्तीरेप्यस्मिन् क्रीडाशैलोस्ति कथंभूतः शिखिविनिशिखि न्यः पेःइन्द्रनीलैः कथंभूतैः पेशलैः फ
थंभूतः फनफफलदलीविसनप्रेक्षणीयः फाणफप्रफदलीवेष्टनेनेन प्रेक्षणीयः नासरवेम कृहिन्याः म
म फामिन्याः स क्रीडाशैलः प्रियइति॥अहं वमेय क्रीडाशैलं स्मरामि किं कृत्वा प्रेक्षदृष्ट्वा कथं॥केन
तस्या विलेनकथं भूतेन॥फानने णवफिनेन कथंभूतेनचोउपान्तफुनिलतडिने॥समीपे विद्युद्विलसिते॥५९॥
नक्राशोफस्वलकिसलयः फेशरश्चन्न फानः स्वन्धम्बन्नो कुरबफस्तोमाधवीमण्डपस्थः॥एतत्स

३९

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

× हे२

पा॰

ख्यवसहमयावामपादाभिलाषी काङ्क्षत्यन्यो वदनमदिरां दोहदच्छद्मनास्याः॥ ॥ योस
रवेमहेहि विपन्ने। कोसौ नक्ताशोकः। न रक्तस्यासोऽप्यशोकस्येति। न क्ताशोकः अशोकद्रुम
कथम्भूतः। चलकिसलयः। चपलपल्लवः। न केवलं रक्ताशोकः। केसरनागकेसरः। कथम्भूतः
कान्तः। मनोज्ञः। नौ वकयम्भूनो। अन्यासन्नौ निकटौ। कस्यमाधवीमण्डपस्य। वनीमण्ड
यम्भूतस्य। कुरवककृते। कुरवकवाटिकान्तिः। नाक्षिनस्पष्टकः। रक्ताशोकः। तव सख्याः
वामपादाभिलाषी कथं सहेऽवमनाफिलाक्ताशोकश्चदाविकसति। न ह्युन्नमनविफलासत्त्वाल्लाप
पादेनाहितः। अन्य उत्तमवधनेनसह। अन्यश्च पुन्नागफलप्रसमकोसति। बीजानि। कोपदनमदिरा। केनदोहद
च्छद्मना। कस्याः अस्याः सख्याः॥ ८९॥ तन्मध्ये च स्फटिकफलका काञ्चनी वासयष्टिर्मूले बद्धा मणिभि
रनतिप्रौढवंशप्रकाशैः। तालैः शिञ्जावलयसुभगैर्नर्तितः कान्तया मे यामध्यास्ते दिवसविगमे नीलकण्ठः

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

ठः सुहृद्वः ॥८७॥ तन्मध्ये च ॥ तयो रक्ताशोककेसरयोर्मध्ये वासयष्टिर्विद्यते। क्रीडामयूरवास
स्थानयोग्या यष्टिरित्यर्थः कथंभूता ॥ कांचनी सौवर्णी। पुनः कथंभूता स्फटिकफलका स्फटिकम
यफलहिका। कथंभूता। बद्धजलिंदिका। कैः मणिभिः कथंभूतैः। अनतिप्रौढवंशप्रकाशैः न विद्यते
४० अनतिप्रौढः। प्रौढवंशप्रकाशो येषां तैः। नानामणिभिरित्यर्थः। सा वासयष्टिः न्या। अध्या
स्ते अधितिष्ठति। कोऽसौ नीलकण्ठः। कदा दिवसविगमे संध्यायाम्। इत्यर्थः। कथंभूतो नीलकण्ठः। यो
युष्माकं सुहृद्वल्लभो मित्रं। कथंभूतः नर्तितः। कया कान्तया। कामिन्या। कस्य मे मम कैः ता
लैः कथंभूतैः शिञ्जद्वलयसुभगैः शब्दायमानकंकणमनोहरैः ॥८८॥ एभिः साधो मन
से निहितैर्लक्षणैर्लक्षयेथाः द्वारोपान्ते लिखितवपुषौ शंखपद्मौ च दृष्ट्वा। क्षामच्छायं भ

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

वनमत्तु नाम द्वियोगेन नूनं सूर्यापाएन खलु कमलैड्डप्यनिस्थामभित्रौ॥ ८८॥ नोसाधोलज्जुले॰
था:। जास्यसि। ह्रन्तुणै:। एभि: द्वलौ दिसे: कथंभूतै: निर्दितै: कमनसि। इतै नित्यर्थै: नकेव
लं मेतै:। द स्वा। चक्रिं कथा। द च्चा। कोशं खप भौ॥ कथंभूतै: लिखित वन्दुभ्ये:। उल्लिखित मनीवो। गा
कहानेपान्तो। द्वान समीपुशधुमाय। इदनीपड्डवनी मनहृ॥ जाम छार्पं विद्यते। सछान्नेन हि किं तु
मलिनमस्ति। केनमद्वियोगेन। मम विनहेन कथंभूतं नेनिश्चिति। इत्युक्तोयमर्थ:। नत्तुष्यतिनदष्ठिं नयति।
क्वितह॥ कमलौ खल्विति निश्चयेन। अनिष्यीसोली। खात्वकानाम्। कस्सूर्यापादे। सूर्यं विना। सूर्य
मननुणे॥ अत: जामछार्प विद्यते॥ ८८॥ गत्वासघ: कनभूतनुतीयी द्वसीनापहेतो: क्रीडार्थेल कथ
मकथितनेस्व सानोनिमेण:॥ अहेविनर्मवनपतितीकहुमल्यात्ल्पत्रासंखुघोतालीविलसितनि
भौ विद्युदुन्मफहसि॥ ८९॥ हे सखे। शहसि। योग्योनवसि। का। किं कर्तुं कर्तुं विद्युदुन्मफहसिं वि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

घुडुन्मेष हृदसिं प्रसानः। सैव हृष्टि विद्युदुन्मेष हृदिस्ती। कथंभूता। अंतर्नैव न पतिता मध्यापृष्टहृवि
लसिता। पुनः कीदृशी। शत्प्यापल्पमासं पुनरपि कीदृशी। मद्यो नाली विलसित निदाघ। जैहो। ना
ई ड गोपाः। तेषां आली पंक्तिस्तस्याः विकसित न द्विरी। नत्तुल्य इंद्र गोप समाने किंद्ध वा। प
त्या। की। कननतनुता। कनिशान कनत्तुनाम्न। कथं स द्यस्त [illegible] देव। कस्य श्रीद्ध संतापहेतोः।
श्री भुगमतनहेतोः। कथंभूतस्त्वं निष्पणः। उपविष्टः। कश्री [illegible] लो। कथंभूते। प्रथम कथित दुर्ग
४१ निवेदिते पुनरपि कथंभूते। स्पृसानो शोभ [illegible] शिरवने। ८९। तन्वी श्यामा शिखरिदशना पक्वबिं
४१ बाधरोष्ठी मध्ये क्षामा चकित हरिणी प्रेक्षणा निम्ननाभिः। श्रोणीभारादलसगमना स्तोकनम्रा स्त
नाभ्यां या तत्र स्यात् युवतिविषये सृष्टिराद्येव धातुः॥ ९०॥ तत्र गृहे श्यामा कामिनी स्यात्। या तन्व
ङ्गी नाम स्यात्॥ कथंभूता। तन्वी स्तनभारोत्क्रमानांगी। कथंभूता। श्यामा मलीगीश्यामवर्णा। पुनरपि क

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

ह

थं भूता। शिशुनं दशनाद्दाडिमीबीजसदृशदन्ता:। उन्नन्नपि कथं भूता: पक्वबिंबाधरोष्ठी। पक्वा
धरोष्ठी बिंबाफलडद्व तद्वत्॥ अथ गोड्डैसो। यस्या: सा। उन्नन्नपि कथं भूता:। ज्ञानामध्ये। सिंहमध्या। उ
न्नन्नपि कथं भूता: चकितहरिणीप्रेक्षणा। तत्र मृगीनेत्रा। उन्नन्नपि कथं भूता। निम्ननाभि: उन्नन्नपि कथं
भूता। अलसगमना। कस्माद्व। श्रोणीभारात्। कदिन्नानार। उन्नन्नपि कथं भूता। स्तोकनम्रा। किं विनम्
भूता। कान्ताकिंतनाभ्यां। अथ दृष्ट्वा स्वेकतो [illegible] हिविवा। कटुवती निधिप्रजेयन्ने कोऽ
म कामिनी मध्या। ८९। तीजातीनापनिमितकथं जीवनं नेहितीर्दे इत्नं भूतम जिसहवनेव कावाकी मि
वेकी। गाढो कण्ठ तत्कुर्दिकसप्त्वा तुगच्छतु वाला। जातीमन्याभि भिनमधितापद्मिनीवान्पुरुषे। ८९।
नोसखे। वालीं तां जा। नाजातीजाकथं भूतां पनिमितकथा वैनागपरूतत्वात्। यनवाणी इती हृदे।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

मपिसहस्तेनेकामिवच जाव कीमिव। एकोकेवली। यद्वावाकीमिव। सुनन पिकथैन्दुती। गाढोकेठी
ढउक्तैगंकेसुगछन्तुदिवसेषु। कथेन्दूतेषु। सुदृशुदीर्घेषु। अथवाप द्मिनीमिव। अन्यद्रूपीमन्ये।
कथंन्दुती। शिशिनमथिती। वाशद्द इवार्थे। यथानुपान त्रनिहिता। पद्मिनीअन्यद्रूपान्नवति। सुभे॥ ८१
न्दुती तस्याः प्रबलतुदितोछ्रुतुने त्रैजियाय। निश्वासाना। शिशिनत आजिन्नवर्णाधनोघ्रम्र॥ हस्ती ८
४२ न्यस्तैतुरवमसकलेंद्यक्लिं वालकव्यादिन्दोर्हैन्यैं वदृष्टुसनणाक्लिमकांतेविनर्त्तिं॥ ९ शास्रोमघत
स्यामेनमजिवाया। सुखेंइन्दोर्दैन्यं विनर्त्तिं। वैइमसः दीनतांदधाति। कथं हृतस्य। इन्दोः वदृष्टुसनण
क्लिष्टकान्तो। वदस्मवलोकनेनमलिनीभूतस्य। कस्मात्। अलकव्यक्तलें वालकवाह्यासंहरणादिना।
कथंन्दुती। प्रबलतुदितोछ्रुनुनेत्र गतिगपनोदनेनपिंडीहृतलोचनी सुननपिकथैन्दुती निन्नवर्णाधनो
कवा। शिशिनतथा। केवा निश्वासानी। शोकरवाद्वा कष्मासुस्नवणेनमलिनीभूता। लाजानादिषु

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

ननपिकथंचूनी। हस्तेन्यस्तं मुखं किलप्रिमाजा:। मुखेंदुविंबादधिकना स्थिता। निष्कलंककलात्र। इदानीं
चेंदुविंबंवत्॥ यतं॥ ८३॥ आलोकेते निपततिछुनासावलिंब्या। कुलावामस्मादृश्यं विन्हत्तत्तुवाभावगम्यं लिखं
नी। पृच्छन्तीवामभुनवचनी। सा निकाथंजनास्यां कश्चिद्धेतुः। स्मनस्तिनसिकेत्वंहिनस्मृत्रिचेनि॥ ८४॥ सोम
प्रिमा:। नेतवमवलोके। वदीपूः। दर्शने। हनदृष्टंवलिदानं दत्वं मम। गमनस्यवार्ता। भ्रमानिहालापृच्छ
नी॥ किंछद्मैनी। सा लिखती। किं विज्ञन नद्गुतालावींगमी। किंमत्सादृश्यं। याहशोऽहं। नत्तुल्यादृशी। सेव
वर्त्तते। न केवलंलिखिनी। दृष्टवतीवा। कोसा निफो। दृष्टन्तीवा। फोसानीनिकी। फीदृशी। मधुरवचनी। अस्तत्तमामिणी।
उननिपूर्वकथंन्तनेनैव जनस्मृती। किंदृष्टनी। काखिवा। हूतिकोफलाभन्द्वदेने। द्विविधे सानि फेन हेतुभ्यामसीहि। प्रकृत्य
तयैफमाटा। इत्सिमारणा। वानी। भाहूनी। त्रुदो। ग। फम्भूणिम्पद्यानमति। पनन्द्वमपितसाधिना। अनोहितेन हेतुम
नसि॥ ८५॥ ऽ उसेगेवाम्मलिनवसनेसोम्प्यचिक्रिणपवीणामद्गात्रोके। विन्विलपदेगमहत्जातुकामो। तंत्रीमर्जा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नवनयालिले॰सा नपि वाफथेवि भूनोन्नूंनव्वन मपिथुती। मुछेन। विस्मान्त्री। ॥ ४५॥ क्रिकुधे न्तीसा। ठ ज्ञान्तु फामा।
गाभीफ तु मिथुन्त्री। किं गषेमे ज्ञो वीफीम कुलवि केती। वैशवीनिमिथे न्तथे४। फीघ्र्यी। विन वित पर्थेवविन
४३ पद्मान्तुतिगमफादिवडितै फि दान्त्वा। निल्लिपा। कूं। वीणास्नते त्री। कु उलुंग। काडे। कीद्शमलिनवन
नेमिलि नी न्हूनी वीवनी। फ वैन्हूतोवीणो। आजीन्हूती। फ॰नयनयालिले॰नेत्र नवानि निः। न्हूवा न्हूना तुला॰
६३ उननपि फथै न्हूनै विनमरुना फ छानसान मिन्त्वा च दिन्पानेसो मख्वप भपि भूनी न्हछेना। विस्मान्त्री। ८६॥ नअलि
समपवि रतवस्या फपूनी। ॥ ४६॥ शणान्मसान्विन हृदिवसीम्यापिनस्रावय घोविनपस्पल्लीतु विगणनपादह
लीहु कतुधः। ठसी पाहरन्न निरुन्ना निमाश्चा दनन्नी। श्राभ पेतेनमण विरुने श्वीगणा नीचिनो दाः॥ ४७॥
फीं हलपा। विभ्यखाति। कान। भासावा शेणपावफनिप नसे स्वोपताना पतुज॰हु नीनाद। फसा अपवेग।
पि नरुदिपवस्य। पिनस्वावि। रुदिना दानन्पन्हथनस्पा। फै॰दलुलीपु थातुथामफनागणनपा। क न्तुवि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

स्थो६ ५मर

पृथिव्यो। न फेयली निजिपन्नी। अख्वा दनक्री। कदननि हिता नै मैहृदमे विलिननति पृथिसोष्पी। अथ वाउस्योग त्रायो वारुल्येन
फी अंगनी कामिनी नीरनेविनोदः॥ श्री ऽमासवाम वन्दि। नमणार्विन हष्पुव ध्वविपाग अुहनिरि ज्ञानिनवन्दि। स्वती प्र
कुलव फे॥ ६१॥ सवापानामहनि बननवापाऽवे मक्विनागः॥ श्री फानवो ग्रुतुनन हृपीनि पिंविनो दीसुरवीन। मसीदसे सुर्व
तुमले पयपसा ध्वी निशेषेना तुन्त्रि ड्रीम युछिसब ननास्त्री वाला वन सुः॥ ६२॥ नेसमैव पीडमथ फोसेमहविनागन फोसर्वै॥
फ सपनोव दीनपात्रा कृजा मीशह हनिवासनातपा निपाऽवेह। ननःती फर्पन्नूतीसव्यापनीषव्या पा हृद्यान्धा कहदासनेनय॥
वाधीनफ निष्पति। नपाना गो इति इन्य पैफशना त्रागुतुन नस्तुरानी पीऽविष्पति। ननः। फीदयी मिविंनो दी। मोनी हूर्शी॥
अनरक्नाग्रो ग्रूउ नैनदिष्पति॥ ६३॥ नोमिवे २ ध्यीनी पशा मस्थैदेशः ममविक्रफर्थी नीसुरवावेनुं अलेसभ पानवहे॥
कनिशीय। अक्नात्रो। फर्पन्नूतुन्नि पीगतानि सो। वीयफ पीन्हूनः। अवनिश ननुसपन्नुपाना ननस्थः सपनि पूपनना। स्रा
स्पन्नो निफ जवाला ननागवा कृष्ण मिन्नवि पाती ति अवनिशननासन्न वाता दनै वीनी निशीपसुरववि उसमर्था नफ्सी। ति॥ ६

© Dharmartha Trust, J&K. Digitized by eGangotri

५नि६ ५नि६

स्वाधिष्ठानं मे विनष्टयपनेयन्त्रिबन्नेकपार्श्वे द्राबीमूले ननु निपफुला मात्रथेषा हिमस्रो। नीलानतिः कुणमपिमना
हिमि कानेनीतामेवृष्टोऽविनश्यावनेना धुमिर्वोपनन्तो॥ ६७॥ नोसखे तोत्राहजानी। द्वोदकसीनि। फर्थनृत्ती। अधिष्ठाने
मानसी व्यथी। कशी। पुनः फर्पेनृत्तो। सिनिषपोफपार्श्वे एफ देस्तुती। कविस्थनने विश्रया लानी। अनखो स्मृत्ले
४४ ननु निवि। कस्यहिमीशा। पश्च। क्ष्य्राबीमूले। त्राबीदिशि फर्थनृत्ताफला मात्रावशेषा। मनात्रिः कुणमिवा मनास्
नवानीना। किः इष्टा गतेः। इष्टानन्तिसर्वे। नामेवन। निर्डुष्टुमिथा पपनन्ती। कर्पेन्तो विनष्टमनी वितोगा गतुनमो।
॥६९॥ निश्वासेना। यनकिशलन् कोसिना विक्लिपन्नी। गुरुकर्मानानात्पतुष्टु कमलेन्तनमागोडलैवि। मखेपागः फर्पूनां
वाम्त्वपी नीपूविद्रः माफाकान्तीनवनन् शलिलेत्पी। इनुद्वावक्षशी॥ ६८॥ किकुर्वली। नीदनासि। विक्लिपन्नी। कि आ
कृकुटिलकेशी। किननि श्वासेन। फर्पनृत्तेन। अधनकिशालनके थिना। किशलनपत्राङ्कुमानी। अधनपल्लवपल्लो
कानेणा। फर्थनृत्ती अलकेकेशापल्लवे। मानुष्टुहशी फर्फिशी। कस्मात्। गुरुकर्मानीग्र। उननपिफर्थनृत्तेन ईशीतो। उनः फर्पेर

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

४ द्वि २

तै।सागंडलैविधं गानमावा।कपोलस्थली।नक्षेपलस्रलेफनैविक्रिपन्नी।यांकैवैनी।यस्त्व नृमावपि।कुन्नेपिमस्यैने।ग॰ कष्वनपिमा

चेमूं शनिनि द्रौ।आ का।न्तजनी।क पैन्तूनी।निद्रौ।ननूनमलिलान्पी।डन उद्धावफसै।स्रतिशमृनोदन्तेकुद्धावसनी।।८८०।।आ

घोविक्र विन हृदिक्सना।सिरवा।दोमहिं चा।थापृथाने विगलितयुवासामनेद्विस्मनी।मा।धूशक्तिक्षा मृगिकननकीना।

सानन्द नीगीडनागी कठिनविषम मिक्वणीफनेन।।८८१।।पुनः पी क्रि कृषनी।तीव्र कसि।सान नर्भीवालत्न्नी।कीर

विणीं।खेलवेणी।कृनफनेना।कीदृशीं। अस्तन्निसे।हृजादि वाद्यस्थशनाधिपदिफनी।कीदृशेन।कीदृशेनफने।न।आ

तनिरवन।अध्याप।निनष्ठ विद्वन फणे अहस्त्र।वानैवैनी।गेडमोगात्र।सानन्द्रीवालपन्नी।पुनः कीदृशी।कठिनविष

मी।कठिना।ककेशान्नूनी।कीपृवेणी।नासिरवा।अधेविनहृदिक्सो।मनावध्वा।कि।वा।नपक्कां।कि।नवदामा।मालो

तुष्यमालीविहीना।पावणी।मन्देवकहृदानीना।मनेवमावनीनात्रा।कमने।कचरा।पराणा।कपेहृतेनव।विलसि

तस्तुवाागनमोफन।।८९।।पादानिद्रा।राम्निताशिथिनीजातमामो।नविसा।नूपर्णजीनागडामश्चिस्तुक्वेसन्निडवैनपेव

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

न मि

x रेव २

यनुकुष्वेदो ब्रसिनगुनुभिः प्रकृमभि घाप्स्वन्वीसाङ्केन्नीवाश्थलफमलिनीनन्नभ्रकुन्दानस्तुन्ना ॥१००॥ फिकुधेन्वीनाफिस्माति
प्रस्याद्दनन्वीन्हीननापरं कुधेन्वी। कर्धेन्नतेः ग्रालिलफुनुभिः। कस्मान्नायनकुधेदानालोवनस्प्रमान्नाफान्नापादान्नाफिनि
णान। कुस्वाइन्दो ख्वन्दमसुः। कर्धेन्नतान। स्म मृनन्शिघ्रिनान्व। स्म मृनन्न्खीनचान्नजलन वर्षेणशीलान्नाफुननपिक्षीन्नयान्न!
यालमणिप्रविसान्नागंवानेनन्वुप्रविसानाकनामु धैनीना। ग्रावीनन्वैहोम्नु धैनलखे। रेवदान्न। धीकुफिनिणान्नाफानि
४५ नोनोसवन्त्रोनफुपलमनन्न। अपनी। आभनस्वन्नुगानने उन्नितुदे। कपन धवानिनवचकफणोणाफधेन्नतेगनेश्नविन्नु रवस
रवी। वधास्मात्रारद्धिस्वलफमलिनीननुकुफलपविनि। नवस्तुन्नानव लिनधापुन्दम धैस्वलकनन नील धिफस्मिन्सिकुनीनम
॥१०१॥ भासन्यास्ना ननुणमवनावैकुर्धेघ्यानननीस्वापया स्वेगाभिहिनमसम्कुः सुकुः न्नुनगात्री खासमुप्याश्ली धनज
भनीमोयमृषिप्युन्पनम्बीत्रादमश्र घोनपनिफनुणा हन्नि। ड्रोनन्नन्ना ॥१०२॥ फिफधवनीस्नाधानपन्नीफिनना
न्नेनययनीर्वि। फोदन्दीसनमश्रननणीनयफ्कानधेनणी। उननपिकाहरी। अपनामपलधै। फामिनन्निफुमानन्न।

x पला २ x शल्मी २ नि २

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कैलाशवास्याय्॥ किंतु गायेनवा॥ को उद्वेगे॥ कोऽडे॥ कृपैजपकाल्लौ वली पती फेन दुःखदुःखेन न पुनश्च वौ यन्त्वा। सवसौ सर्वगुनोय
द्धिष्यानि॥ मस्त्रणिमा वृथिष्यन्ति॥ फैलचा॥ अपलापया॥ फेत्वौ फिपैन्हनो न्नपदलमदी॥ नूतन स्नेहा॥ खुमदपानीदे॥ प्राणो
कुल्पन्नवति॥ फोसो॥ एघः कृपैह्ना न वृत्ति॥ फत्तुणा घाव्हक्लिनो ईनमान्मा॥ १०१॥ ॥ कुलैके॥ ॥ जान्नेसख्याश्रवनं भिन
जंकैन्द्रनक्षेहमस्त्रादिथैन्हनेत्रपमृत्विरहेत्तमेहन कैस्ता॥ सि॥ श्रेनयरुनेनिष्किलमत्विरा॥ ह्वानन्तुव्कैमनर्वेवावेलैमीनस्वह्र्
मगीमन्तुलावक्फना॥ नि॥ १०२॥ नासरवा॥ नेतवासरवाप्त्रा न्हतजैनापेनाः॥ मन्त्रन्पजन्ता निरविकल्पविनात्व॥ ज्ञान तु कै॥ भवा
नमः॥ मनः चित्तेन्द्र नेन्द्रे हेपाले॥ रुस्माद्य॥ फलनणाद्य॥ हन्थीन्हनै॥ तौ अहेनकपालिडि ध्रौविन्हाकसोगनी॥ अस्त्विलानभिा॥ यु
थमक्रिहेउ॥ अथमविनोगा॥ मोभिस्त्रमीबाबाले मन्तुनावः फत्तौ निफयैन्हनेफ्नुनगी॥ मौपहवक्षसानविणी फनाति॥ नो त्रानजन्ते॥
लयघनार्दे निर्विलेपमत्रैम विनदेवतुकै॥ न्हनपात्रैमजानिवदिनी॥ १०३॥ उद्धपीगक्षपनफमलैफैवेगनन्नेकहूत्वेप्रन्ना
देयाद्यपिरमनुना॥ पिन्हना न्नूविलासी॥ वक्पाधैनेनवनभुपरिस्पे दिवीफ श्रगात्मा मानसो॥ ना॥ श्रीजकुवलवैवीकुलो॥ नोष्यनीनि॥

४ न्यः ५

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

×च्न०

॥१०७॥ मेसये छिपेके: फत्रोहो कैमफे नधनी॥ फव्विन्न। आसनो। फष्मिवा आस नोन्यवि। फर्थैनूनी नेचौ। उफापीगा छुने
के: गेलफे: कुटिलफ मे: उव्वनेत्रलोनन्दैउनवपिकी। ह्यी। अे अनस्वूत्सू नो। [illegible] कुलनाड्तमिलय थे: फस्मान्वनाप
शात्वा दपि फसामेघुन:। वसन्त स्प फयना दपि॥ आयुवाम न्व द शादपि। फर्थैन्तैसुननपि। विस्मृत छू चैवल फम ला
५६ हालाद्रो अछुफनोति॥१०८॥ वामस्थासा: फ[illegible]उ रु पदे: स्फुवगनोन दीनो। मुक्तो ओलेविनुपति णनेत्वाद्विनो
७५ दिनगुस्रा। पैनोगानेमम पतुविनो ह्यघ पा हनानी। कस्पालुउसपूनु: फ्नफफपलीस्निमगोनैवलन्वै॥१०४॥
मेसुरवा स्पा: मनछिदाजा: वामरुफुव: अध्याह्यन: मदीनै फन्तुरुपदे: मुव्यनान:। विगैन नन्स्पा वन्तु
एपुघनगेडतगेलफे पलीम ह्यलन:। फनउुरुपदे: मु[illegible]न:। काठाली मेकि फमनो। हानविद्यो नापीतै क
द्वनैविनपुलिगत्तो। फव्काबो दूपनो। मारूविभि य शानू। नफुपलमेन्तू। नोस्पतिफाबजउत्र: फैसलनौ फपेन्नूतीफ
नफफ्दलीस्त्रेन भगानस्थाय खेमिया। फदलीस्वेभगारे। फधै न्नून: सेछुविनत:। सम्पन्नुफोनणमापफ्ट। फेप्नेक्र

×त्रि२

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नसीवाहनाना।कस्यमेममकसंभोगान्ते॥१०४॥तस्मिन्कालेजलदजदिशालाम्यनिद्राखुरवाम्य
तन्नासीनघ्ननितविहरवोयाममात्रंसरव्य॥मान्हृदस्याख्याजिनिमजिव्हनलम्येकर्थंचि।स्वच्छ:
कंठ:श्रुतत्तजलनायधिगाठापगूढ॥१०५॥तोजलदमेघ।तस्मिन्कालेयदिश्याममकामिनील
भ्यनिद्रासुखस्याद्र।निद्रींगतायदिभवति।तत्रासीनउपविष्ट:सन्न।वंधनितविहरवोतायाम
मात्रंसरव्य।तर्हिश्रहनमेकंघनीतस्य।माघ्न:।अस्या:ममकामिन्या:ममत्राणपाजिनिस्वनल
म्येसति।कथंचित्स्वच्छ:कंठ:श्रुतत्तुजलतायेधिगाढोपगूढस्र॥अस्या:माघ्नस्य।मध्यिजैरुवति
स्यनलम्येसतियत्रयोगी।मीकिनिर्षधा:॥१०५॥ताहृष्ट्वाप्यजलकणिकायीतलेनानिकेन।
घ्नस्तत्य।स्वेश्चासमपिनवैर्जालिष्टैर्मालतीनी।विधुरुनेक्षिमितगप्तनीत्वस्नाथेगवाजेवकुधी।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नस्तनितवचनैः मानिनीयक्रमेथाः॥१०८॥ मोमित्रजलद त्तोएवंविधीत्वात्याप्य। त्तुत्यावेधी। किं तला
नस्तनितवचनैः। मानिनी। इति। कीदृशेन स्वजलकणिकाशीलेन। स्वकीजलं स्वजन्म। स्वजल
उत्थाप्य। केन अनिलेन वायुना। कीदृशेन स्वजलकणिकाशीलेन। अग्रवासनीत्वाइत्यर्थः। कथं समं। कैः जालकैः। कुर्यान्हते।
स्वकणिकास्वजलकणिकास्तेन शीलेन। अग्रवासनी। त्वाइत्यर्थः। कथं समं। कैः जालकैः। किं कर्तुं वकु॥
जतिनवैः। नूतनैः। कासौ मालतीनी। मालतीजालकैः। समं पश्य। वीच्यक्रमेथाः। किं कर्तुं वकुं
यो तान्यामानन्ते अप्रपदंशानभाष्ये। क्रमेथा तेना स्तनेपदं भवति। कीका मिनीनी। तास्त्री कथं हृ
ष्टा। विद्युदुन्मेषितनयनी। विद्युत्कीर्णचमत्काराणि आईलोचनी। क्रास्ट वाङ्के। कथंभूतेन त्वस्सनाथा व
न्नासनाथाः सखामी। त्वसनाथेस्मिन्न। कैः प्रक्रमेथाः स्तनितवचनैः। गर्जितवाक्यैः॥१०८॥ नर्तु
मिर्चे पिन्जन्म वियेद्धिमामिवुवाहं। तसंदेसे मेन सिनिहितेनागतस्त्वत्समीपम्। योऽहं दानिर्जन
न्वविय पियाम्यतांश्रामितानी। मंद स्निग्धैर्ध्वनिभिनवलीविणिमोको मुकानि॥१०९॥ नामेघमित्रह

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नित्तीयक्रुष्यथिष्पा सि॥ सोऽश्रुयियवे आलीजनुर्कुर्मि त्रैसीघिछि:। पत्युसख्यात्वी॥ नीअधुवाहीजानीहित
इतस्म हेतो: निर्हिते:॥ आनापितै:। खत्समीपं। आगत: मर्कु:॥ मिं वाज: अधुवाह:। हैदाखनन्तिर
त्वहः शीघ्रतीनम्यति:। अपि तानांकपृथिमाग्रे कथंन्हृतानी। त्राम्यमानानी इतस्ततो भ्राम्यती। कौः
घनिनि: कथंत्वे। मंइ मिंद्य: कथंहृतानि इवानि अवलावेणिमाकोखुकानि। अवलानांवेणिम्रा
लोनवकेणितानि सिकेनत्याइ॥ इत्याख्यानपवनर्जे। आख्यातकथित्सेमति। स्त्रीनामसकेतवातीक
थितसाति मैथिलीवशीताउन्मुखीसार्वं। वीक्जवहुमिते। हैद्वासताव। पनं वीकसंभाप्यसहवी। मा
ऊँचा। नो सौम्यअस्साद्वेतो य नम विहिता: असंस्थोऽप्यति॥ नवनोकासो। कान्वोदत:। कीकान्तीं वाच्ती।
कथंहृतडहडपहृत: डहकथित:। समगाइ। दिं विहनस्याइ। कासीसीमैतिनीनांषीणां॥ १०७
तामाधुष्मन्नामयवव नादाक्मनारस्थोपकर्तुं। भाषेथाखीतवसहवनामगियोश्नमस्पनः। अव्यापन्नः

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कुशलमवलोक्छति वीक्षितुक्तः स्वर्णोनाथ्यं मुलनविपदी प्राणिनामेतदेव॥१०८॥ नोआप्नुक्माद्रममव
वचनाद्यनकेवली। ममवाक्याद्र। आत्मनश्चूतपकर्त्तुंआत्मवचनादपि। किंकर्तुं। उपकर्त्तुं एवंत्वं तो
५६ नात्जाव्ही। ज्ञाक्षेधाः। एवं किं। नाग्यवलेनेतदसहवनः। अव्यापन्नः सन्तुनागगिर्योस्समस्थावर्त्ते तोकु
शलेन न। मगिनो तिष्ठति। विमुक्तः सन्। त्वयच्छ तियतः। प्राणिनां दृष्टेनावी। एतदेदावचमस्ताद् कुश
४८ लीबाध्यते। किंभूतानी। प्राणिनी शुलनवि पदीव ऋविपदी॥१०८॥ श्रीगेनांगिद्म नन्तुतन्तुना गाढतस्रे
ततद्दैसहशेणसहवद्भवमविनतोर्ध्वं तकुर्कंछितेन। उत्प्रोघ्वासंसमधिकतरोद्घासिनाइनवर्ती संकल्पे
र्लक्ष्यशति विधिनावोनिएः। उक्तमार्ग॥१०९॥ भोमेघत्वं इतिवदिष्प्यासि। तोघनितैवसहयनस्त्रैस्ने। सं
कल्पेर्विशति। किं। श्रीगे। केन। श्रीगेन। मनःसिद्धकोकथंभूती। श्रीगे। घतनु। तनुं। श्रीगेनकोदृशेना। तनु
नुनामूलजेनकीदृशी तर्स्ने श्रीगे॥ श्रीगेनकीदृशेनसारेण। कीदृशीश्रीगे। अविनतोकीर्दं। अविस्रो

×तर

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

तेउत्कण्ठितो। कीदृशेन गाढतप्तेन उत्कण्ठासहितेन। अङ्गे कीदृशी। उष्णोच्छ्वासि। उष्णबाष्पं कीदृशेन। अङ्गेन। समधि
कतनोच्छ्वासिना। पतुन बाष्पेन। कथंभूतः सततवासहृद्वरः। इनवर्ती इनेव वर्तत इति। इनवर्ती। उन्ननपि कथंभू
तः। उत्कमार्गः केन विधिना। कीदृशी न विधिना। वैनिगा। शत्रुभूतेन॥१०९॥ राद्धाम्बे जे वदति किल तयः स
खीनां धुनन्ती कर्णलोलः कथम्भूतम पूदाननस्पर्शलोभा वोसाति क्रान्त सवणविजने। लोचनान्यामदृश्य। स्वा
मुकेथा विनयितपदं मन्मुखेनेदमाह॥११०॥ यत्कः कथमन्ति इति कथितवी। तृपावं तोमानिनितेयाद्राम्बे वे।
यदिवि वस्तुतच्छद्रास्ये वे। यदपि वस्तुतच्छद्राम्बे वेदस्ताजच्छेतवसहृद्वरः। सखीनां उनस्तादपि कथमपि। अत्
ह। कर्णौ लोलनः अनकर्णेचलः। किन्तु खतिनेकवाराद्राम्बेमपि चलस्तुतशेः। नैवमपि वस्तु। त्वद्राननस्पर्श
ले। येन मन्मुखेनचीदं आह। इदं किं उक्तं वविनयितपदं। उत्कण्ठा विनयितानिपादानि यस्य तत्। उत्कण्ठ
विनयितपदं॥११०॥ रथा मारवीगे चकित हरिणीचेन्तिले हासिपातैर्गण्डछाली। शशि नि मिषनी वर्द्धमाने प्युके शान्त्वाउ

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

तास्येति ग्रनन्तुस्तु नदीवीचिषु भ्रू विलासी। इति तेकस्य द्यावद्दपिन तेज्ञीउसाद्दश्यमस्ति॥१११॥ अोमे ममात्पयावाचा।
हेतीउद्दे तत्र तिस्वेदो नेतवएकस्यी एकीभूते। यानीलठााँक्वाविद्दपिनापि। क्वापिनाहस्तत्पश्यामि। एकस्ये साद्दश्य
क्वापिन अवलोक्यते। ततवानितवाश्यामी। श्री गेवयीम। उपनेद्द श्यने। नजानीलुनाद्दलु। अथवाश्याम। उश्र्यामलसिप
नेद्दश्यते। नकेवलमेतद्भि ग्यन्ते। किंतन्नद्द ड्डिनिपातकस्य न तवकस्मिन्न च कितहनिणीवेक्षिते। त्रनन्द गीश्च
४९ लोकने। नकेवलमेतन्न गेंडछाजापिद्दश्यते कस्मिन्न। शश्विनिवेद्द छाजा वेद्भिपनेद्द श्यन्ते॥ नकेवलमेतन्न। श्रि
रणीनांमपूनाणी। वर्द्देना नेस्तु पिछन नेस्तु ततवकेशाद्दश्यन्ते। नकेवलमेतन्न। घ्रतन्तुवीचिषु। तेतव। भ्रू विलासान्तु
त्पश्यामि। स्वच्छानदीकल्लोलेस्तु तितवभ्रू विलासा उत्पश्यामि। एनानि लक्षणानि। चन्निविद्यन्ते क्वापि। एकस्यी।
साद्दश्यनोत्पश्यामी निवपथा॥१११॥ श्यामालिङ्कुग्रणन्कुपितीधाद्दनागेभिलापा। नालमानितेयनणपतितेयाव
दिक्वामिकन्तु॥ अरेम्यावन्मुकुतपनिते द्दसिनाल्पतेमे। क्रूडस्तस्मिन्नपिनस्स हतेसं गन्त्रो क्रतीन॥११२॥ जोमे घ

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

×नी५ ×नो४

त्वमा इतिवाच्य। सोमच्छिदे। वौ। आलिष्यघणाकुपितो। कैः यात्रुनागैः गोनकादिभिः। कस्यो शिलायां। आत्मा---
---तेननवत्या। वनण पतिते। यावदिच्छामिकर्तुं। अनन्तरेममदृष्टिराल्लुप्यते। कस्यमेमम। कैः अश्रैः अस्तुभिः। की
दृशैः मुहुरुपलितै। अनवरतोच्छ्रैतः। नस्मिन्नपि शिलायां कूडः। कृतांतः। नो आवयोः संगमं न सहते। पाषाणेपि स्थिर
सहितौ लिखितौ। संगम दृष्टः कृतांत। नसहते॥११॥ मामाकाशप्रणिहितभुजं निर्दयाश्लेषहेतोर्लब्धायास्ते कथ
मपि मया स्वप्नसंदर्शनेषु। पश्यन्तीनां न खलु बहुशो न स्थलीदेवतानां मुक्तास्थूलास्तरुकिसलयेष्वश्रुलेशाः
पतन्ति॥१२॥ सोमे धन्यनायिति मे भिदावाच्य। पतन्ति अश्रुलेशाः अश्रुकणाः। केषु तरुकिसलयेषु। कीदृशः
स्थलीदेवतानां। भूमिदेवतानां। वनदेवतानामित्यर्थः। कथंभूताश्लेषाः। मुक्तास्थूलाः मुक्ताफलप्रमाणाः। कथं
बहुशः अनेकशः। किं कुर्वन्तीनां। वनस्थलीनां। पश्यन्तीनां। अवलोकयन्तीनां। कं। मां। कीदृशं। आकाशप्र
णिहितभुजं। आलिंगना---उत्थापितभुजं। आकाशप्रदेशनस्यस्तं। धिकृतं। किमर्थं स्थलीदेवताः अश्रुलेशाः।
पातयन्ति। मम रूपता कथमपि हताकाले न स्वप्नसंदर्शनेषु। मया तेलब्धायाः। कस्मै निर्दयाश्लेषहेतोः। दयाहि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

७२

× स्पृष्टं किल यदि भवेदङ्गमेभिस्तवेति ३

तकानगाणांप्रतेनरस्तुतीभवति। स्वप्नेऽनेनैवदात्वयाऽऽलिंगनामस्मद्वाहूर्ंपु ईन्नमामितदावनदेवतास्तत्पुत्रमाश्रु
स्थलीपातनयन्तीत्यर्थः॥११३॥ भित्त्वासद्यः किसलयपुटान्देवदारुद्रुमाणां येतत्क्षीरस्रुतिसुरभयोदक्षिणेनप्र
वृत्ताः॥ आलिंग्यन्तेगुणवतिमयातेतुषाराद्रिवाताः पूर्वंस्पृष्टंयदिकिलभवेदङ्गमेभिस्तवेति॥११४॥ भोमेघ
त्वयाइतिवाच्यं हे गुणवति ते तुषाराद्रिवाताः मयाऽऽलिंग्यन्ते कथंभूताः प्रवृत्ताः। केन दक्षिणेन। किं कृत्वा भित्त्वा
विदार्य। कथं सद्यः तत्क्षणात्। किसलयपुटान्। पल्लवपुटान्। केषां देवदारुद्रुमाणां। देवदारुवृक्षाणामित्यर्थः। केव
५० नः तत्क्षीरस्रुतिसुरभयः॥ तस्य देवदारुद्रुमस्य। क्षीरं। तस्य स्रुतिः॥ स्रवणं तेन सुरभयः। इति हेतोः।
मयाऽऽलिंग्यन्ते कुतः इत्यारव्याते। यदि किल वाताः। पूर्वं स्पृष्टं भवेत्। तदा त्वद्गात्रस्यापि स्पर्शो मया लभ्यत इति
श्लोकार्थः॥ ११४॥ संक्षिप्येत क्षणमिव कथं दीर्घयामा त्रियामा सर्वावस्थास्वहरपि कथं मन्दमन्दात
पं स्यात्॥ इत्थं चेतश्चटुलनयने दुर्लभप्रार्थनं मे गाढोष्माभिः कृतमशरणं त्वद्वियोगव्यथाभिः॥
॥११५॥ भो मेघ त्वया इति वक्तव्यं वाच्या सा। भो चटुलनयने इत्थमनेन प्रकारेण कृतीपीपहित॥ किन्तु
तेन स्यात्॥ । भवेदर्शिनी॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कार्येनेमना फाभिः वद्धिवोगवाथान्निः। कीदृशी। हन्ति। अमनपीहन्ती। रान पन हिलीं अनाथमित्यर्थः। अनवपिकीदृशी। उ ह्रे म
प्रार्थनी। हपवापृ। अत्रपी। फथैन्नृताभिः। वद्धिवोगाथ्यपालि। गाथे श्मालिनं गण्त्र ज श्मा फ के नंन फेवलमेतन। नो पुरु
लनयन्ते। वैन्द्रिपन्ने। काथसि न पीक यैनीपन्ता फन्हिन्दा हा। मान्नपृः। फथैन्नृना। दृषिवामा। गुञ्ज नन्नु अन्डा। किं
५१ न्हणमिव पूर्वकिलनदा। न्दाणामिव नीतिश्वन। इदानींवाद्धिवोगानवपिव अजाता। ह्रनि श्लो कृपेः। नफवाल मेन
त्र। अरुनपिकथै। जाणि च वस्थान्न फान्तु सर्वे वस्थास्। सैफून फ दया वस्थान्तु। फपैन्द्रनी अरुः। मिदंमिदनपी। मिदोने
मिदानप नत्तुं के। मि दं मेदानपी॥ ५१॥ इन्न्यान्माणप्युविगणजन्मान्मे न वालली ये न फन्नापि न्वसपिसुननी माग
मि फान्नन्नी। फसान श्वेतु प्पमुपगाति कु सवेमूफान्नतो फावीरिः पृष्टम्नु पनि वद याव श्वेतेन वाचिक्रमेण॥ ५२॥
नोमेघन्चाता। पिनिवन्नसावान्मा। इतिश्रीपूर्वश्र फान्नण आत्मालिन्दु विगणपन्न। आत्मानेव न्न व नी ये न्नु। आत्मने
५१

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

वस्तवर्ली यपद्मेशीतत्त्वमाहे। नमे मत्यानि ममपिफातनत्वे उत्तनर्दीडन्यपृत्तागम। मागशेवमपिवेदी फतिम्हसी
निपासान्पैतिहु स्वेतु नृत्नैतीरिफान्तत स्तुवे। फस्यपि नास्ति न फुपत्नमत द्वन्दुः स्वेवाप्रस्पफान्नेनः उपानो। फस्पापिदुः
स्वा पिंरफान्न न्पयतीगस्त्वति। फुस्रो पुष्पाप पिनी के। मकेवलैनी वेन उपनिवगच्छतो। फनवक्तृणंदिक्रमेण। वक्रणेमित्तपे
ना॥१७॥ शापस्यान्ते तुगा मामजातु श्वितोह्यारुपाणो। मासानन्त्यानाम मवयनुनालो वनेमीलपिचाप
५१ स्वाद्वैविरः तुमिति लनमाम्मापिताणै नि धं तृमुवः पनिणानश्वना। म्न्दि फलुतुरुपाथु॥१९॥ नाम धसद्वन्द
ववनन्तचपाचाइनिपाद्य। सेपत्नेनविष्पति फलेषा पान्तुः सापावसालो फस्यनममा फस्मिन्नुः अन्यनथाद्रुपाणो
शीवकुद्वेव। फ्रम्मा। तुजागमृधनात्र तुजागश त्पापाः इविधि नागममनति। वाह्नैफान्व मासान् त्रमाना। फ्नने
रपापतान्नायतुनं पितृच्यो न्मीनमचाद्य। फलो। वनोपश्वा स्मिन्दिकापवः। फोगावी। पश्वापावी। उमानिधेकामः।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कृतात् । विनयन्सुमहे श्वस्य । वासोप्रभुः मच्चलः । विनउ्यालो । योसोकृत्सा । दि[illegible]नन[illegible]ह्या । स्वात्कृतात् । कथं श्राप्तु
यीश्च ॥ १२८ ॥ के विस्म स्थाव सितदि देवेषु हत्वा वपामेत्र न्यादशा न्त्र पलुनव नाधीन तीन पैनानि । निशाद्ये पित्र
न दिशासिज लेनयित स्वानक्ष न्यः ग्र सर्वो हिजा [illegible] विप्रुत्वना यी मिता धीविदि त्वा ॥ १२९ ॥ समस्तकविदिदि इतिह
दः ॥ ग्रन्थनः । त्वं नाइन्मयुकल्तीया तुसितं । फलमम [illegible] देवे युफापीवन्ता नो । ममनिष्पा दिनमपि ग्रन्यादशाव्य
नवना घीसती वलुन कवोनाभि फीधीनते । ये[illegible]वी पद्मानवतुः । फसुविपत्यादशात् । निशाद्ये खाविनश्यन् । यात
ग्न्य जलेश्च विदिदं शासी वातपेन्पाउन्भृ दन्त्रि । प्रणम्नित्तु इष्विन्तथोत्र । कोसे पद्मनुक्रीहि ॥ १३० ॥ एतन्द्रवा
पन्नमुविन [illegible] अ दिनावमनोहसाहाद्या द्याविशुइतिवाभन्मानुको यश्च्या इस्मीदियोन्विपन्नजलन्त्राह
पासीस्नसीत्य द्वदजे जणमापावि विद्युनाविप्रनाग ॥ १३१ ॥ मोजलस्त सत्वेइस्यात् । वियत्व । फाश्चदेशात् ।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

फ॰ थै॰ आत्मा मित्रवै मनसा विचितैर्वोक्ता। फो॰ आत्मा मित्रवै वै वै॰ ... थैं आत्मा मित्रतृगुणैनौ। विणोगन विनै। फा॰ सु
पत्तु। भा॰ त्रिसु। फ॰ थै॰ नृनामु। पनिणल शरनथन्द्रिफनसु। निर्भल यनजैः स्त्रीशुनः त्रिसु।।१९२।। नृपीखा हैत्व मनपुयनन
फे॰ लनमनुशामे। निद्रीग ब्रा किमपि उदतीद्धुं नं विप्र बृद्धा न ..से कपि नमसलकन्नु फिन शब्द चपामे। दसे ६
नैपि॰ नवनमन्नकाम मिवै शुपति।।१९३।। नोपुमादमेत्वा। वैनामन्सैपि नमपनीफ यनीदि। नूप॰ स्तुननपोनहितपा वनमपि
शब्दनै फै॰ लन्ना शुनामे। नहितावपै॰ लन्नेनुनर॰ ह्रैजिद्रीग द्वा किमपि उदन्ती सद्धुं विप्र बुद्धा॰ सुबन मैनि हा वनो फनै
जाथैत्रै फलिफ ब्रनसु फु मा नेथं कैविः। चवदशं मिणनृष्यामस श्रिनामा। वा फैप फ थै नृनः सा मिशान प्रहितनपुण्यलेषा
मिय क्लप्रहित कल्याण्पु। किफ चा। आख्वसा। फ थै एपीफ यनेवा। फो॰ संवैी। मत्वा मिनी। द थै न्नुनी प्रथमविवृषा
 दम्नयाप फ थै नृन ची विद्दःस फिलनुथे। त्वापयैता दा फिलासान्मियानान्ना फ थै नृना वाविन न पन्भानवा व्र।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

५३

मा॥२॥ इसात्। मनो ग्निलप्पित्नान्। फथैनूत ह्वै॥ सैनूनस्ती॥ फापाग्रर थैवर्णोफालेनतु सुफा॥ न्तः फथसवृनेस
घुरीयासे नृपासाह्। दिवेनुदर्जीसती रैविडघुद्दा॥ पुनस्वग्रुमा थैनरासे कपितै। फसमकुथेन्तः सृहतनः आमालि
होकिमत्ततेभलानुलेतघाता मल्य फपितै। कूपै अगुद्य वाते वा पिट्ठतितांरहिवलोंभ इति फथिसेनोफुनव
वृन्नवौ मवा फाम पिसा॥ मितैरनमतु द्दसाह्न। नमपए दस्याथि॥ धग्नजनतुसाहेस्प॥१९०॥ एतस्माम नौफ
घुलिनमभिज्ञानदान। हिरिच्वा। मी फामा लौ दसितनदन मन्या वि स्वा॥ सिनीन्तुः क्रन्हनहुः फैम पिविने ऽल
चूसिनहेल्ना॥ ६ ह्वा कहुन्नूपात्तिविरसः धमवाथीनवान्ना॥ १९१॥ भोसदुमच द्धनाघतिसवा वा॥ नो
सितमतने॥ दी वननमने मिद्यानदनो। मानू फालीइत्यथ्याहतानः। फथैनूतनअविरिश्वाखिनी। फसिन्नमेपीफ
माल। फैवीनातु। फाफपुवरराह्। अफफानवु। पिहचा। पिप्दिवाद्यक। गी। फथैहनौ। कुर्याविनै। फथ॥

५

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

१ श्री

प्न आलं) प्रतिग्यान दालान्नां सेकेनवा पनाना धूर्त्रीकालीं फुआ कुमनो काननु स्मे लद् कापेन्दनानु धौंसिनः॥ कवि

रहो विलोगकार्यं कि मपि पुनरस्त इ हे वस्तुलि प्रेमनाया नयाद्धि केन्निह नोमल। कथंन्तु नाऊ यविरसङ्ग मस्तुद्धि

नसाथ॥१२१॥ आश्वास्यैवं प्रथम विरहो शं कसादयात्मा को सर्वीत शैलात् प्रा भुविन दन्न सर्वावाट कृतां स्तिद्धि

द्धि श्रा लालिशान प्रहिन कुथा केस्त इ वालि मम मापि प्राप्नकुं दक्ष या वलि विलो विनि द्वावन पाल॥ ॥१२२॥ ॥

इति श्री मेघदूतकाव्य कालिदासकृतो समाप्तम॥ ॥छ॥ ॥संवत् १५१० समये कार्तिक वदि ६ नोमी॥ ॥श्री॥

मेघदूत लिखि ५३

५२

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri